

İtalyan Kaynaklarında Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa Hakkında İlk Haberler*

The First News About the National Struggle and Mustafa Kemal Pasha in Italian Sources

Mevlüt Çelebi**

*Bu makale, İtalya'da yapılan araştırmaları TÜBİTAK tarafından desteklenen "İtalyan Kamuoyunda Türk İstiklal Savaşı" başlıklı projemizden hazırlanmıştır.

**Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bornova, İzmir

ORCID: M.Ç. 0000-0001-8244-661X

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mevlüt Çelebi,

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bornova, İzmir

E-posta/E-mail: mevlutcelebi@yahoo.com

Başvuru/Submitted: 18.08.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:

17.10.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:

22.10.2023

Kabul/Accepted: 27.10.2023

Atıf/Citation:

Celebi, Mevlüt. "İtalyan Kaynaklarında Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa Hakkında İlk Haberler." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 81 (2023): 1-31.

<https://doi.org/10.26650/iutd.20238101>

öz

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türk milletinin Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde işgalcilere karşı verdiği bağımsızlık savaşı evrensel bir harekettir. Bu savaş, çeşitli nedenlerle dünyanın pek çok yerinde ilgiyle takip edilmiştir. Bu savaş, galiplerin kurmak istedikleri düzene karşı bir isyandır. Dolayısıyla savaşın seyri ve sonucu Türkler kadar diğer ulusları da ilgilendirmiştir. Millî Mücadele hareketini yakından takip eden ülkelerden birisi de İtalya'dır. Anadolu'da geniş bir bölgeyi işgal ettiği için savaş, aynı zamanda İtalyanlara karşı da yapılmaktaydı. Bu bile başlı başına konunun İtalya ile ilgisini göstermeye yeterlidir. İtalyanların Anadolu hareketi hakkındaki haber ve değerlendirmeleri iki şekilde olmuştur. Anadolu'da bulunan İtalyan asker ve sivil görevlilerinin Roma'ya gönderdikleri rapor ve diğer yazılarla İtalyan basınındaki haberlerdir.

Dünya tarihinde özel bir yere sahip olan bu mücadelenin Türk kaynaklarıyla olduğu kadar yabancı kaynaklarla da incelenerek bütün yönleriyle ortaya konulması gereklidir. Biz bu yazıda Millî Mücadele hareketi ve lideri Mustafa Kemal Paşa hakkında İtalyan arşivlerinde ve gazetelerinde rastladığımız ilk haberleri inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, İtalya, İtalyan Kamuoyu ve Millî Mücadele, İtalyan Basını, Atatürk

ABSTRACT

After World War I, the Turkish nation's war of independence was a universal movement under the leadership of Mustafa Kemal Pasha against the invaders in Anatolia. This war was followed with interest in many parts of the world for various reasons. It was a rebellion against the order the Allies wanted to establish. Therefore, the course and outcome of the war concerned other nations as well as Turks.

One of the countries that closely followed the National Struggle Movement was Italy. Because Italy occupied a large area in Anatolia, the war was also fought against the Italians. This in itself was enough to show the relevance of the issue to Italy. The Italian news and evaluations about the Anatolian movement took two forms: the reports sent to Rome by Italian soldiers and civil servants in Anatolia and the news in the Italian press. This struggle has a

special place in the history of the world and should be examined through foreign as well as Turkish sources to reveal all its aspects. This article examines the first news about the National Struggle Movement and its leader, Mustafa Kemal Pasha, that are found in Italian archives and newspapers.

Keywords: National Struggle, Italy, Italian public opinion, Italian Press, Atatürk

Extended Abstract

After World War I, the Turkish nation's war of independence under the leadership of Mustafa Kemal Pasha was a universal movement against the invaders in Anatolia. This war was followed with interest in many parts of the world for various reasons. It was a rebellion against the order the Allies wanted to establish, and thus the course and outcome of the war concerned other nations as well as Türkiye.

One of the countries that closely followed the National Struggle Movement was Italy, and because Italy occupied a large area in Anatolia, the war was also fought against the Italians. This in itself is enough to show the relevance the issue has to Italy. The Italian news and evaluations about the Anatolian movement took two forms: the reports sent to Rome by Italian soldiers and civil servants in Anatolia and the news in the Italian press. This struggle has a special place in the history of the world and should be examined through foreign sources as well as Turkish sources to revealed all its aspects. This article will examine the first news about the National Struggle Movement and its leader, Mustafa Kemal Pasha, that occurred in Italian archives and newspapers.

Italy had entered World War I with high hopes and was treated as if it had been practically defeated at the Peace Conference held in Paris after the war. At least that's how the Italians felt and thought. Once Italy had entered the war, England, Russia, and France signed the secret London Treaty on April 26, 1915. Article 9 of this treaty promised Italy a large region in Anatolia. After the war ended, England claimed the treaty to have been invalid, after which Italians established good relations with the Turks regarding settling in Anatolia. At the same time, Italians had occupied places in Anatolia such as Antalya, Konya, Muğla, Kuşadası, Marmaris, Söke, and Kuşadası.

On May 15, 1919, the Turks started a war of independence under the leadership of Mustafa Kemal Pasha against the Greeks who occupied İzmir. However, this war was fought not only against the Greeks but also against the Italians, who followed this war closely in Anatolia. Italians felt the need to follow the developments in Anatolia from two perspectives. The first directly concerned how the struggle against the Greeks, their biggest rivals in Anatolia, would progress and whether it would be successful or not. The second forced the Italians to follow the War of Independence closely, as the the Turkish-Greek conflict was taking

place right next to the areas they themselves occupied. The *Kuvayımilliye* [National Forces] fighting against the Greeks used the Italian occupation zone, and the Italians preferred to remain silent about this.

According to the Italians, the development that had forced the Turks to wage a war of independence was the Greek occupation of Izmir. According to official documents, “The occupation of Izmir has activated the Turks’ sense of defense of their homeland.” Again, according to this document, “The Turks’ war is a reaction to Greece’s occupation of Izmir.” *L’Epoca* newspaper stated, “The Turkish rebellion movement” started a few days after the occupation of Izmir. Of course, the “rebellion” mentioned here was not an armed rebellion. However, it did point out the outrage caused by the unjust and bloody occupation of Izmir in the Turkish public.

According to Italian military authorities, the Turkish war against the Greeks started immediately after the occupation of Izmir. General Giuseppe Battistoni, Commander of the Eastern Mediterranean Expeditionary Forces in Rhodes, recorded important information in the telegram he sent to the Commander-in-Chief on May 24, 1919: “According to rumors, the Turks are forming gangs in Milas, Muğla, and Aydın to defend their homeland against the Greek occupation.” This is the first document this study encountered in the Italian archives about National Forces, although the name is not directly mentioned. The Italian Representative of the Inter-Allied Police Control, Colonel Balduino Caprini, wrote in his telegram sent to the Commander-in-Chief on June 16, 1919 that the Muslims’ responses to the occupation of Izmir were increasing daily and that they had agreed to form national organizations to defend their country. Toward the end of June, Italians were seen to have gone beyond naming the Turkish troops resisting the Greeks in Anatolia as “*bande*” [gangs] and to have begun using expressions closer to the Turkish terminology. As a matter of fact, the date of the first document in which the expression “*Kuvayımilliye*” appears in the Italian archives is dated June 22, 1919. Chief of Staff of the Naval Command, Augusto Capon, gave information about the events in Bergama and Menemen in the letter he sent to the Prime Ministry, the Ministries of Foreign Affairs and War, and the Commander-in-Chief, dated June 22, 1919. After stating “The Turks swore on the Qur’an that they would not allow the invasion of the Greeks,” he also shared remarkable information about the *Kuvayımilliye*. He explained that preparations were made for a resistance organization called “*Forza Nazionale Turca* [Turkish National Forces] by Turkish officers along the Salihli, Alaşehir, Uşak, Afyonkarahisar, Akhisar, Soma, and Balıkesir front. According to the Italian documents, “The primary purpose of the National Forces troops that had emerged due to the Greek oppression of the civilian population is to liberate the regions occupied by Greece.”

Italian newspapers had also referred to the Turks fighting against the Greeks as Turkish gangs. The first newspaper to write about this was *La Tribuna* on June 3, 1919. In the news

article “Turks Against Greeks in Aydın Province,” the newspaper referred to National Forces as “*bande turche*” [Turkish gangs] and reported that they had attacked the railway bridge in Aydın. In late June and early July 1919, Italian newspapers are seen to have talked about the Turks starting a war against the Greek occupations in Anatolia. The article written in Istanbul on June 26 about the situation in Izmir stated that a war had started against the Greeks occupying a wide region from Ayvalık to Aydın, and the Turkish “*difesa nazionale*” [national defense] units had started a war against the Greeks. Official military documents and newspapers also provided various information about the number of these Turkish forces. The number given in June 1919 was 25,000, while the figure given in July 1920 was approximately 100,000. However, according to Turkish sources, these numbers are exaggerated. The information provided by the Italian press and some of the archive documents about the Turkish forces fighting against the Greeks is incorrect.

The only name mentioned in official documents and in the press regarding the commander of the Turkish troops fighting against the Greeks was Mustafa Kemal Pasha. The date of the document that mentions Mustafa Kemal Pasha for the first time is June 1, 1919. General Pietro Badoglio, Deputy Chief of General Staff of Italy, gave information about Mustafa Kemal Pasha in the telegram he sent from Abano to the Italian delegation at the Peace Conference on June 1, 1919. The first news article encountered about Mustafa Kemal Pasha in the Italian press appeared in the *Corriere della Sera* newspaper on August 10, 1919. His name was mistakenly written as “Kamil” and that Mustafa Kemal Pasha had rebelled against the government.

Italians wanted to communicate with the movement that had started under the leadership of Mustafa Kemal Pasha in Anatolia. The first relationship was established in Sivas in November 1919. Lieutenant Luigi Villari, representing Italy in Sivas, met with Mustafa Kemal Pasha. In general, Italians sympathized with and supported the War of Independence, but they also knew the war opposed them. In 1921, they started to evacuate the places they had occupied.

Giriş

I. Dünya Savaşı'na büyük umutlarla giren İtalya, savaştan sonra Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda, neredeyse mağlup muamelesine tâbi tutuldu. En azından İtalyanlar, böyle hissettiler, böyle düşündüler. Aslına bakılacak olursa çok da haksız olmadıkları görülecektir. İngiltere ve Fransa ile savaşa girerken imzaladığı 26 Nisan 1915 tarihli gizli Londra ve savaş devam ederken yine adı geçen ülkelerle 8 Ağustos 1917'de imzaladıkları Saint Jean de Maurienne (San Giovanni di Moriana) antlaşmasıyla İtalyan emperyalizmi iki kentle özdeşleşmiş ve aynı zamanda sembolleşmiştir: Fiume ve İzmir. Gizli antlaşmalarla iki kent de savaş sonunda İtalya'ya verilmek üzere vaat edilmişti. Barış konferansında, Fiume konusunda Amerika Birleşik Devletleri'nin ve İzmir konusunda da İngiltere'nin engellemeleriyle karşılaşan İtalya, büyük bir hayâl kırıklığı yaşadı ve öfkeye kapıldı.

Konferansta yaşananlar İtalyanları yeni siyasetler üretmeye ve yeni stratejiler geliştirmeye yöneltti. Bunun Türkiye'yi ilgilendiren kısmını şöylece özetlemek mümkündür: İtalya, Türkiye siyasetini müttefiklerinden bağımsız hale getirdi. Hedeflerine ulaşmak için Mondros Mütarekesi'nden sonra Türklerle yakın iş birliğine yöneldi. Aynı zamanda gizli antlaşmalarla kendisine vaat edilen Anadolu topraklarında işgallere başladı. 28 Mart 1919'da Antalya ile başlayan İtalyan işgalleri, barış konferansının İtalya'yı tatmin etmeyen kararlarına ve daha önemlisi İzmir'in Yunan birlikleri tarafından işgal edilmesine karar verilmesinden (6 Mayıs 1919) sonra artarak devam etti. Böylece Müttefiklerine karşı inisiyatif kullanan İtalya, gizli antlaşmalarla kendilerine vaat edilen Anadolu topraklarına yerleşmeye çalıştı. Gerçekten de İzmir'in Yunan birlikleri tarafından işgali İtalya açısından kabul edilemez bir gelişmeydi. Bunun uzun vadede İtalya'yı Türklere yaklaştıran sonuçları oldu.

İtalyanlar, bir yandan barış konferansında gizli antlaşmalarla kendilerine yapılan vaatleri “haklar” haline getirmeye çalışırken, diğer yandan da Türklerle ilişkilerinde, müttefiklerine göre farklı bir söylem geliştirdiler: Türklerin dostu oldukları ve onların haklarını uluslararası platformlarda savundukları. Bunun için, İngilizlere ve Fransızlara karşı olduklarını düşündükleri Türklerle dostane ilişkiler kurmaya özen gösterdiler. Türklerin dostu oldukları propagandası her ne kadar bazı Türkleri etkilediyse de, bu söylem bile başlı başına kendi içinde çelişkiler barındırıyordu. Çünkü Antalya'dan Selçuk'a kadar geniş bir bölgeyi kendilerinin, İzmir ile başlayan geniş bir coğrafyayı Yunanların işgal ettiği dönemde Türkler, İstiklal Savaşı başlattılar. İtalyanlar Anadolu'daki bu fiili duruma seyirci kalamadılar, hatta kendi menfaatlerine faydalanmaya çalıştılar. Ne var ki, “istiklâl-i tam” hedefiyle yapılan bu savaş, aynı zamanda Anadolu'nun geniş bir bölgesini işgali altında bulunduran İtalyanları da hedef alıyordu.

İtalyan kamuoyu, Anadolu'daki gelişmeleri iki açıdan takip etme gereği duydu. İlki, Anadolu'da en büyük rakipleri olan Yunanlara karşı verilen mücadelenin nasıl bir seyir takip

edeceği ve başarılı olup olmayacağını doğrudan kendilerini de ilgilendiriyor olmasıydı. Şimdilik şu kadarını belirtebiliriz ki, İtalyan kamuoyu, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde verilen savaşı sempatiyle izledi. Bu savaşın nihayetinde kendileriyle de karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olmasına rağmen, Yunanlara ve onları Anadolu'ya çıkartan İngiltere'ye karşı yapılmakta olduğu için başarılı olması arzu edildi. Öte yandan, bu savaşın başarılı olması halinde, kendilerinin de Anadolu'da barınmasının mümkün olmadığı gerçeği, belirsizlik ve gelgitler yarattı. Bu gerçek, İstiklal Savaşı boyunca İtalya'nın bir açmazı olarak varlığını sürdürdü.

İtalyanları Millî Mücadele'yi yakından takip etmeye zorlayan ikinci sebep de, Türk-Yunan çatışmasının kendi işgal sahalarının hemen yanında cereyan ediyor oluşudur. Yunanlara karşı vurkaç taktiğiyle savaşan Kuvayımillîye birliklerinin İtalyan işgal bölgesini kullanması da İtalyanları bu mücadelenin, dolaylı taraflarından biri yapmıştır. İtalya Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni ile Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos arasında 29 Temmuz 1919'da imzalan gizli anlaşmayla Anadolu'daki Yunan ve İtalyan işgal bölgelerini Menderes nehrinin ayırmasına karar verilmiş, nehrin güneyi İtalyan, kuzeyi de Yunan işgal sahası olarak tespit edilmiştir¹.

Türk-Yunan savaşı Anadolu'daki İtalyan makamları tarafından yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü zorunlu olarak takip edilmiştir. Sivil ve askerî makamların Roma'ya gönderdikleri ve kamuoylarıyla yaptıkları paylaşımlar, İtalyan kamuoyunun bu savaşa bakış açısını etkilemiştir. Bunun yanı sıra İtalyan gazeteleri, kendi muhabirlerinden aldığı bilgilerle veya Avrupa gazetelerindeki haberlerden faydalanarak, Türklerin mücadelesini bütün yönleriyle okuyucularına iletmışlerdir. İtalyan kaynaklarının ve kamuoyunun Anadolu'daki bu savaş hakkında tatmin edici bilgiler elde ettikleri ve sağlıklı değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Millî Mücadele hareketine İtalyan kamuoyunun ve Anadolu'daki İtalyanların bakış açıları paraleldir. İtalyan kamuoyunun savaşa yaklaşımı Anadolu'daki İtalyanları, Anadolu'daki İtalyanların savaşa karşı tutumları da İtalyan kamuoyunu etkilemiştir. İtalyan kamuoyunun Anadolu Türkleri lehindeki tutumlarının, bazı eleştirilere rağmen resmî İtalyan politikasından etkilendiği de muhakkaktır.

I- Kuvayımillîye Hakkında İlk Haberler

İtalyan makamları Türkiye'deki gelişmeleri Mondros Mütarekesi'nden itibaren yakından takip etmiştir. Türkiye'deki askerî ve sivil görevlilerin Roma'ya gönderdikleri yazılarda işaret ettikleri ilk nokta, Mütarekeden sonra Müttefiklerin stratejik yerleri işgal etmelerinin, Türklerin tepkisine yol açtığıdır². Ancak, resmi belgelerde, gazetelerde ve savaş hakkında yorum yapılan yazılarda dile getirilen ortak görüş; Türk direnişinin, Yunanların İzmir'i

1 *Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (USSME)*, E3-8/1.

2 *USSME*, E3-8/4.

işgalleriyle başladığıdır. İşgalden kısa bir süre sonra bir İtalyan gazetesinde “Türkler, İzmir’de Yunanlara Karşı” başlıklı haberde, herhangi bir silahlı direniş haberine yer vermeksizin, Türklerin durumdan duydukları rahatsızlık dile getirilmiştir³. Oysa resmi bir belge durumu daha net ifade etmiştir: “İzmir’in işgali Türklerde vatanlarını savunma duygusunu harekete geçirmiştir” tespiti yapılan bu belgeye göre, “Türklerin savaşı, Yunanistan’ın İzmir’i işgaline bir tepkidir.”⁴ *L’Epoca* gazetesi, “Türkler Yunanlara karşı” başlıklı haberinde, “Türk isyan hareketinin”, İzmir’in işgalinden birkaç gün sonra başladığı⁵ tespitini dile getirmiştir. Elbette burada dile getirilen “isyan” silahlı bir isyan değildir. Ancak, İzmir’in haksız ve kanlı bir şekilde işgalinin Türk kamuoyunda yarattığı infiale işaret edilmiştir.

1920 Haziran’ında Ankara’ya giderek Mustafa Kemal Paşa ile de görüşecek olan Yüzbaşı Vincenzo Fago, 31 Ağustos 1919 tarihinde İstanbul-İzmir’de kaleme aldığı “Türkiye’de Durum” başlıklı raporunda önemli tespitler yapmıştır. İleride yine söz edeceğimiz bu raporunda Fago, “Türklerin yaptığı savaşın, İzmir’in, Yunanistan tarafından işgalinden sonra başladığına”⁶ vurgu yapmıştır.

Konuyu dağıtmamak için İzmir’in işgali üzerinde uzun uzadıya bilgi vermek niyetinde değiliz. Ancak, İtalyan basınının işgali, bazı Türk gazetelerinden daha ayrıntılı bir şekilde okurlarına ilettikleri görülmektedir. İşgali ilk olarak duyuran *Corriere della Sera*, İzmir’in Müttefiklerin izniyle işgal edildiğini bildirdikten sonra İzmir’in, “halkı asayişsizlik ve katliamlardan korumak amacıyla” Yunan birlikleri tarafından işgal edildiğini duyuran resmi açıklamaya yer vermiştir⁷. *L’Epoca*, İzmir’in işgalini duyururken, “Türkler, İzmir’in Yunanlar tarafından işgaline isyan ediyorlar”⁸ başlığını atmıştır. *Il Messaggero*, “İzmir’de Türklerle Yunanlar Arasında Kanlı Çatışmalar” başlıklı haberinde İzmir’in işgali günü yaşanan çatışmalarda Türklerden 300, Yunan askerî ve Rumlardan 100 kişinin öldüğünü haber vermiştir. Yunanlara karşı ilk direnişin, Gümrük civarında meydana geldiği ve Yunan birliklerinin yoğun bir ateşle karşılaştığı ilave edilmiştir. İşgalde Yunanların sivil halka karşı da silah kullandığı bilgisi verilirken, kentteki yerli Rumların ve askerlerin yağma yaptıklarına dikkat çekilmiştir. Yunan askerlerinin, yerli Rumların yardımıyla çok sayıda Türkü tutukladığı ve Yunanların işgal esnasında uyguladıkları şiddetin kentin önde gelenleri tarafından konsoloslar nezdinde protesto edildiği bilgisine de yer verilmiştir⁹. “İzmir’de Büyük Çatışmalar” başlıklı haberinde yukarıdaki haberleri tekrarlayan *L’Idea Nazionale* gazetesi, Türklerin, İzmir’in Yunanlar tarafından işgaline karşı olduklarını, sayıları giderek

3 *La Tribuna*, 28 Maggio 1919.

4 *USSME*, E3-8/4.

5 *L’Epoca*, 30 Giugno 1919.

6 *USSME*, E3-8/4.

7 *Corriere della Sera*, 17 Maggio 1919.

8 *L’Epoca*, 20 Maggio 1919.

9 *Il Messaggero*, 19 Maggio 1919.

artmakta olan işgal karşıtı tepkilerin genişleyerek devam etmekte olduğunu belirtmiştir¹⁰.

Gazeteler, genişleyen Yunan işgali ve Türklerin işgale gösterdikleri tepkiyi yakından takip ettiler. Yunanların Anadolu'da Aydın ve Manisa'yı da işgal ettiklerini büyük puntolarla duyuran *L'Idée Nazionale*, Ayvalık'ın da işgal edildiğini ilave etti¹¹. Rodos'taki Doğu Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanı General Giuseppe Battistoni, Başkomutanlığa 24 Mayıs 1919'da gönderdiği telgrafta, önemli bir bilgiyi kaydetti: "Söylentilere göre Türkler, Yunan işgaline karşı memleketlerini savunmak için Milas, Muğla ve Aydın'da çeteler kuruyormuş."¹²

COMANDO SUPREMO UFFICIO AFFARI GENERALI		COMANDO SUPREMO UFFICIO OPERAZIONI N. di Prot. 278/19 Sezione	
DEGRATO da Fed. Boemi	8.5.19	19	Sezione Cifra
registrato al N. 41802	Il Segretario TELEGRAMMA IN ARRIVO		
Provenienza <i>Costantinopoli</i>	Data di spedizione <i>24.5.19</i>	ore <i>4,30</i>	
Data di consegna alla Sezione Cifra <i>24 Maggio 1919</i>	ore <i>13,30</i>		
Finito di decifrare <i>25.5.19</i>	ore <i>9,20</i>	Finito di copiare <i>ore 9,40</i>	
Annotationi eventuali	Indirizzo COMANDO SUPREMO		
PER COMPETENZA Ufficio Operazioni	TESTO 234.		
PER CONOSCENZA UFFICIO SEGRETERIA INFORMAZIONI	Corre voce che turchi organizzino bande a Milas, Muğla, Aidin (?) ecc. per opporsi colla forza greci e difendere propri territori in genere.		
(1) Probabili gruppi mancanti.	Turchi che alle prime notizie sbarco greci avevano sperato nel nostro appoggio, ora date spiegazioni sono diffidenti avendo saputo che sbarco greci è avvenuto col consenso degli alleati e sospettando quindi connivenza.		
	Essendo prevedibile prossimo contatto truppe nostre con greci e forte tensione potrebbe dar luogo incidenti di portata politica eccezionale, domando precise istruzioni sembrandomi ambigua nostra situazione (?) fra turchi e greci mentre nostri deboli (1) sbarco in grado di imporsi colla forza.		
	Generale BATTISTONI		

Resim 1: General Battistoni'nin Türklerin, Vatanlarını Savunmak İçin Çeteler Kurduğunu Bildiren 24 Mayıs 1919 Tarihli Telgraftı (USSME, E3-3/8)

Bu, İtalyan arşivlerinde Kuvayımillîye hakkında, doğrudan isim zikredilmemekle birlikte rastladığımız ilk belgedir. Bundan birkaç gün sonra 27 Mayıs'ta basında yer alan bir haber yukarıdaki bilgileri destekler mahiyettedir. İngiliz *Morning Post*'tan aldığı İstanbul kaynaklı bir haberi sütunlarına taşıyan *Corriere della Sera*, İzmir'in Yunanlar tarafından işgalinin Türkiye'de yarattığı etkiyi incelemiştir. Bazı yanlış bilgilere de yer verilen haberde, Türklerin

10 *L'Idée Nazionale*, 20 Maggio 1919.

11 *L'Idée Nazionale*, 1 Giugno 1919.

12 USSME, E3-3/8.

İzmir vilayetinde düzensiz birlikler halinde çeteler kurma niyetlerinin sır olmadığından bahsedilmiştir. Binlerce Türkün katıldığı bu “Millî Kurtuluş Ordusu”nun düzenli orduya bağlı subayların idaresinde olduğu bilgisini vermiştir. İtalyan gazetesi bu haberlerin dışında kaynağı belirsiz ve gerçekliği tartışmalı bazı bilgiler daha vermiştir. İtalyan gazetesine göre: “Anadolu’da eski Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey’in damadının kumandası altında sayıları yaklaşık 400 bini bulan Türk askerinin katıldığı bir direniş ordusu daha kurulmuştur.”¹³ Bu ifade birkaç açıdan sorunlu ve eleştiriye açık bir iddiadır. Dahiliye Nazırı Mehmet Ali (Gerede) Bey’in damadının kimliği ve ismi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. 1874 doğumlu Mehmet Ali Bey’in damadı Ali Fuat Cebesoy’un ağabeyi Yüzbaşı Mehmet Ali Cebesoy’dur. Mehmet Ali Bey’in kızı Leyla Makbule hanımla 1919’da evlenmiştir¹⁴. 1919’da yüzbaşı rütbesinde olan Mehmet Ali Cebesoy’un 400 bin kişilik bir kuvvete kumanda edecek rütbede olup olmadığı da ortadadır. Kaldı ki, İtalyan gazetesinin haberinin yer aldığı dönem bir yana, Türk ordusunun Büyük Taarruza başladığı dönemde bile 400 bin kişilik bir mevcudu yoktur. Haberin kaynağının bir İngiliz gazetesi olduğunu biliyoruz. Anadolu’da kendi kuvvetleri de bulunan bir İtalyan gazetesinin bu haberi herhangi bir eleştiri süzgecinden geçirmeden kullanması, beraberinde bir takım yanlış bilgilerin daha geniş kitlelere aktarılması gibi bir sonuç doğuracaktır. *Corriere della Sera*’nın bunun farkında olarak yayın yapması ve bu bilgi ve rakamı sorgulaması beklenirdi.

Resim 2: *Corriere della Sera*'nın “Yunanlar İzmir’i İşgal Ettiği İçin Türkiye’de Büyük Bir Heyecan Yaşanıyor” Başlıklı Haberi (27 Mayıs 1919)

13 *Corriere della Sera*, 27 Maggio 1919.

14 Şaduman Halıcı, “Damat Ferit’in Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey’in Millî Mücadele ve Sürgün Yılları”, *Atatürk Dergisi*, VIII/2 (2019), s. 120, dn. 5.

İncelediğimiz İtalyan gazeteleri içerisinde Kuvayimilliyeler’den, “Türk çeteleri” şeklinde ilk olarak söz eden gazete 3 Haziran 1919 tarihli *La Tribuna*’dır. Gazete, “Türkler, Aydın Vilayetinde Yunanlara Karşı” haberinde, Kuvayimilliyeler’den “Türk çeteleri” (*bande turche*) olarak söz etmiş ve Aydın’da demiryolu köprüsüne saldırdıkları bilgisini vermiştir¹⁵.

Resim 3: *La Tribuna*’nın “Aydın Vilayetinde Türkler Yunanlara Karşı” Başlıklı Haberi (3 Haziran 1919)

Sonraki günlerde Türk-Yunan savaşı ve Yunan işgalleri hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu bilgilerde Türklerin Ödemiş’te Yunanlara karşı gösterdikleri direnişten sitayişle söz edilmektedir. Yunanların Ödemiş’i işgal ettiklerini duyuran gazeteler, “Türklerin çok güçlü bir direniş gösterdiklerini ve iki taraftan çok sayıda kayıp olduğunu”¹⁶ ilave etmişlerdir. *Il Tempo* gazetesinde Eridano imzasıyla İzmir’de 3 Haziranda kaleme alınan bir yazıda İzmir’den sonra Yunan birliklerinin, hinterlandın önemli merkezleri olan Menemen, Torbalı, Aydın, Tire, Ödemiş ve Ayvalık kıyılarını işgal ettiği duyuruldu. İşgallerin Yunan askerleri ve yerli Rumların katliam ve yağmaları arasında yapıldığına dikkat çekildi¹⁷.

Anadolu’da yaşananlara İtalyan basınından daha fazla ilgi askerler tarafından gösterilmiştir. Türkiye’de görevli askerler de İzmir’in işgalinin Türklerde yarattığı üzüntü ve öfkeyle birlikte direnme ve örgütlenme azmine de işaret etmişlerdir. General Battistoni’den

15 *La Tribuna*, 3 Giugno 1919.

16 *L’Idea Nazionale*, 6 Giugno 1919; *La Tribuna*, 6 Giugno 1919; *Il Tempo*, 13 Giugno 1919.

17 *Il Tempo*, 13 Giugno 1919.

Başkomutanlığa 11 Haziranda gönderilen telgrafta, teftiş gezisi için Menteşe sancağında bulunan Osmanlı Jandarma Teşkilatı Bölge Müfettişi Binbaşı Arturo Carossini'den Milas-Muğla bölgesinde Yunanlara taarruz etmek üzere çeteler kurulduğu bilgisini aldığını yazmıştır. Kendisine de Türk subayları tarafından çeteler kurulduğu haberi geldiğini eklemiştir. İtalyan generali kendi düşüncesini bildirirken, “bu çetelerin hükümetlerinin emriyle veya yerel makamlarıyla uyum içinde hareket ediyor gibi görünmedikleri” tespitini kaydetmiştir. “İşgal sahamızda çeteler kurulması için cesaretlendirilmemesi yönünde emirler verdim” diye ekleyen Battistoni, “çetelerin diğer müttefikler tarafından protesto edilecek eylemlerinin kendilerine de zarar vereceği”¹⁸ fikrindeydi. General Battistoni'nin Kuvayımilliyeye hakkında yazdıklarının şahsi fikri olduğunu belirtmeliyiz. İtalyan siyasetinin tam aksine, müttefikleri tarafından eleştirildikleri her durumda inkâr etmelerine rağmen, Türklerin direnişine destek verdiklerini biliyoruz. İtalyanlarla Kuvayımilliyeye arasındaki ilişki başka bir düzlemde geliştiği için şimdilik burada kesiyoruz. Müttefiklerarası Polis Kontrolü İtalyan Temsilcisi, Albay Balduino Caprini, Başkomutanlığa 16 Haziran günü gönderdiği telgrafta, Müslümanların İzmir'in işgaline karşı tepkilerinin her geçen gün artmakta olduğunu ve ülkelerini savunmak için millî teşkilatlar meydana getirmek için anlaştıklarını yazmıştır¹⁹.

Haziranın sonuna doğru İtalyanların Anadolu'da Yunanlara karşı direnişe geçen Türk birliklerini “çeteler” (*bande*) olarak isimlendirmenin ötesine geçip Türk terminolojisine yakın ifadeler kullanmaya başladığını görüyoruz. Nitekim İtalyan arşivlerinde rastladığımız “Kuvayımilliyeye” ifadesinin geçtiği ilk belgenin tarihi 22 Haziran 1919'dur. Donanma Komutanlığı Kurmay Başkanı Augusto Capon, Başbakanlığa, Dışişleri ve Savaş Bakanlıkları ile Başkomutanlığa gönderdiği 22 Haziran 1919 tarihli yazıda Bergama ve Menemen'de yaşananlar hakkında bilgi verdi. “Türklerin, Yunanların işgallerine izin vermeyeceklerine Kuran üzerine yemin ettikleri” belirtildikten sonra Kuvayımilliyeye hakkında da dikkat çekici bilgiler paylaşıldı. Salihli-Alaşehir-Uşak-Afyonkarahisar-Akhisar-Soma-Balıkesir hattında Türk subayları tarafından “Türk Millî Kuvvetleri-Kuvayımilliyeye-” (*Forza Nazionale Turca*) olarak isimlendirilen bir direniş örgütlenmesinin hazırlıklarının yapıldığı²⁰ anlatıldı.

General Battistoni, “gizli” koduyla Başkomutanlığa 23 Haziran 1919'da gönderdiği telgrafta son gelişmeler hakkında bilgi verirken, Türklerle Yunanlar arasında yaşanan çatışmalardan da söz etti. General, Bergama'da Türkler tarafından pusuya düşürülen Yunan kuvvetlerinin ağır kayıplar verdiklerini ve neredeyse bir taburu kaybederek Menemen'e doğru kaçtıklarını yazdı. Devamında Menemen'e kaçan Yunan kuvvetlerinin yağmaladıkları

18 USSME, E3-4/3.

19 USSME, E3-4/3.

20 USSME, E3-4/3. Paris'teki İtalyan heyetinden Albay Pellicelli'den Başkomutanlığa gönderilen yazıda, Türklerin, Yunanların işgallerine izin vermeyeceklerine Kuran üzerine yemin ettikleri belirtildikten sonra Kuvayımilliyeye hakkında da dikkat çekici bilgiler paylaşıldı. Salihli-Alaşehir-Uşak-Afyonkarahisar-Akhisar-Soma-Balıkesir hattında Türk subayları tarafından “Türk Millî Kuvvetleri” (*Forza Nazionale Turca*) olarak isimlendirilen bir direniş örgütlenmesi hazırlıklarının yapıldığı anlatıldı. USSME, E3-4/4.

kasabada Türklerin evlerini yaktıkları ve üç yüzden fazla Türkü katlettikleri bilgisi verildi. Söz konusu yazının sonunda Türklerin, Refet Paşa ve Nurettin Paşa komutasında olarak Bergama-Soma-Akhisar-Salihli-Alaşehir-Sarayköy-Denizli-Çine hattındaki 25 bin kişiden fazla kuvvetle bir direniş meydana getirdikleri belirtildi²¹.

General Battistoni'nin verdiği bilgilerin bir kısmının izaha muhtaç olduğu görülmektedir. 12 Haziran 1919 günü Bergama'yı işgal eden Yunan kuvvetleri 800 kadar mevcudu olan bir piyade taburu, 130 mevcutlu bir süvari bölüğü ve bir miktar nakliye erinden ibaretti²². Türk kaynakları 15 Haziran günü karşı taarruza geçen Kuvayımillîye birliklerinin Bergama'da Yunan taburuna 400'den fazla kayıp verdirdiğini kaydeder²³. Türk ve İtalyan kaynakları arasında Yunan kayıpları konusunda farklı bilgiler verdiği anlaşılmaktadır. Ancak Refet ve Nurettin Paşalar hakkındaki bilgiler gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Mondros Mütarekesi'nden sonra Aydın Valiliği ve XVII. Kolordu Komutanlığı yapan Nurettin Paşa, İzmir'de millî hareketlerin örgütlenmesine yardım ettiği için İtilaf Devletleri ve azınlıkların şikayetleri üzerine İstanbul hükümeti tarafından 22 Mart 1919'da görevinden alındı. İstanbul'dan ayrılarak Haziran 1920'den itibaren Millî Mücadele hareketine katıldı²⁴. Dolayısıyla General Battistoni'nin telgrafının yazıldığı dönemde Nurettin Paşa'nın böyle bir faaliyette bulunması söz konusu değildir. Aynı şekilde Refet (Bele) Paşa hakkında verilen bilgi de sorunludur. Mondros Mütarekesi'nden sonra bir süre Jandarma Genel Komutanlığı yapan Refet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın da etkisiyle 3. Kolordu Komutanlığı'na tayin edildi. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a geçen Refet Paşa, Amasya Genelgesini imzalayanlardan birisidir. İtalyan generalin yazısında kendisinden söz ettiği tarihte Amasya'da bulunmaktaydı²⁵. Belgede geçen bölgede direniş örgütleyen Türk subayları, Albay Bekir Sami, Albay Kazım Özalp, Albay Ali Çetinkaya gibi isimlerdir.

General Battistoni'nin yazısının sonunda verdiği rakam da sağlıklı değildir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan *Türk İstiklal Harbi* kitabında 25 Haziran 1919 itibarıyla Bergama-Soma-Akhisar-Salihli-Denizli-Balıkesir hattında Türk kuvvetlerinin mevcudu 5.600 kadardı²⁶.

Askerler ve basın, Türklerin Yunan işgaline karşı direnmek için teşkilatlar kurdukları hakkında bilgiler vermeye devam ettiler. *Il Tempo*, "Türkler İsyân Organize Ediyorlar" başlıklı haberinde, Yunanların, stratejik ve politik açıdan önemli Ayvalık ve Manisa ile Aydın'ı işgal

21 USSME, E3-4/3.

22 *Türk İstiklal Harbi*, II/1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 132.

23 *Türk İstiklal Harbi*, s. 135.

24 Necati Fahri Taş, "Nurettin Paşa (Sakallı) (1873- 1932)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nurettin-pasa-sakalli-1873-1932/> (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

25 Derya Genç Acar, "Refet Paşa (Bele) (1881-1963)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refet-pasa-bele-1881-1963/> (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

26 *Türk İstiklal Harbi*, s. 120.

ettiklerini bildirdikten sonra önemli ayrıntılara değinmiştir. Başlangıçta işgallere karşı sessiz kalan Türk halkı arasında yavaş yavaş Yunan işgaline karşı çıkma fikrinin yayıldığını bildiren gazete, direniş fikri propagandasının İttihat ve Terakki mensupları tarafından yapıldığını ileri sürmüştür. İtalyan gazetesi, bu fikrin destek bulmasıyla Türklerin farklı yerlerde düzensiz çeteler ve askerî birlikler halinde kuvvetler oluşturduklarını ve bu askerî örgütlenmenin merkezlerinin Bursa ve Soma olduğunu belirtmiştir²⁷. Başka bir İtalyan gazetesi *Il Messaggero*, Aydın bölgesinde, Türklerin işgal kuvvetlerine gösterdikleri direnişin, Yunanları çok zor durumda bıraktığı ve insan ve malzeme kaybetmelerine yol açtığı bilgisini vermiştir²⁸.

Haziran sonu-Temmuz 1919 başında İtalyan gazetelerinin Anadolu'daki Yunan işgallerine karşı Türklerin bir "savaş" başlattıklarından bahsettiklerini görüyoruz. İzmir'deki durum hakkında İstanbul'da 26 Haziranda kaleme alınan yazıda; Ayvalık'tan Aydın'a kadar geniş bir bölgeyi işgali altında tutan Yunanlara karşı Türklerin "millî savunma" (*difesa nazionale*) birlikleriyle bir savaş başlattıkları ifade edilmiştir²⁹. Aydın'ın Yunan birlikleri tarafından tahliyesi duyurulurken, "Yunanlar Türkler tarafından pataklandı"³⁰ şeklinde başlıklar atılmıştır. Yunan işgal kuvvetlerine gösterilen direnişten daha öteye geçip, "Yunanistan ile Türkiye arasında savaş mı?"³¹ şeklinde başlık atan İtalyan gazetelerine de rastlamak mümkündür.

Yunanistan'da da artık işgal kuvvetlerine karşı bir direnişin hızla örgütlendiği ve geliştiğinin kabul edildiği anlaşılmaktadır. Atina'da eski bir milletvekiliyle yaptığı görüşmeyi anlatan G. M. Alberti, İzmir ve bölgedeki durumdan da söz etmiştir. "Osmanlıların İsyanı" (*rivolta degli Ottomani*) ifadesini kullanan yazar, Lloyd George ve Georges Clemenceau'nun, "emrivaki" yaparak "aptalca" bir kararla İzmir'i Yunanlara işgal ettirdiklerini hatırlatmıştır. Bu karar nedeniyle Türklerin Aydın vilayetinde "düzensiz çeteler" (*bande irregolari*) kurarak daha önceden de bilinen "Ulusal Kurtuluş Ordusu" (*esercito per la salvezza nazionale*) oluşturduklarını yazmıştır³².

Yunanların Bergama'yı tahliye ettiklerini duyuran gazeteler, Türklerin saldırısı karşısında tutunamayan bin kişilik Yunan birliğinin kasabadan ayrıldığını bildirdiler. Gazeteler, Bergama'dan çekilen Yunan askerlerinin Menemen'de aralarında kaymakamın da bulunduğu

27 *Il Tempo*, 29 Giugno 1919. İzmir'den Deniz Kuvvetleri Komutanlığına gönderilen 6 Temmuz 1919 tarihli yazıda, Yunan birliklerinin herhangi bir direnişle karşılaşmadan Aydın'a yeniden girdikleri bildirildi. Yazının devamında, Türk birliklerinin Manisa'nın kuzeyinde organize oldukları yazıldı. *Archivio Centrale dello Stato*-Presidenza del Consiglio dei Ministri (ACS-PCM), Guerra Europea 1919, 457-Busta (Bu.), 214-19-29-17.

28 *Il Messaggero*, 3 Luglio 1919.

29 *Il Tempo*, 4 Luglio 1919.

30 *La Tribuna*, 4 Luglio 1919. Aynı gazete, Aydın'ın tahliyesi hakkında başka bir haberinde de, üç gündür taarruz halinde olan kalabalık piyade ve süvarilerden oluşan Türk birliklerinin 30 Haziranda Aydın'ı kurtardıklarını yazdı. *La Tribuna*, 6 Luglio 1919.

31 *Il Giornale d'Italia*, 8 Luglio 1919.

32 G.M. Alberti, "Entusiasmi... Comandati per Smirne", *L'Idea Nazionale*, 4 Luglio 1919.

en az yüz Türkü öldürdüklerini eklediler³³. Basından bir haber daha vereceğiz. Bu haber, aynı zamanda Osmanlı hükümetinin durumu hakkında da bilgi vermektedir. Anadolu'nun bazı bölgelerinde Osmanlı hükümetinin otoritesinin tanınmadığını yazan *La Tribuna*, İttihatçılardan oluşan “Askerî Parti”nin memleketteki yabancıları zorla atmak için Kuvayımillîye (*milizia nazionale*) organizasyonu yaptıklarını yazdı³⁴. Bu haberin asıl önemli yönü, Kuvayımillîye ifadesine en yakın İtalyanca karşılığının kullanılmış olmasıdır. Şu ana kadar Yunan işgaline karşı savaşıyan Türk birlikleri için çoğunlukla “çete” ifadesinin kullanıldığını gördük. Oysa bu haberde “millî milislerden” söz edilmiştir ki, bundan anlaşılması gereken Kuvayımillîye'dir.

Corriere della Sera, “Düzenli Bir Ordu Tarafından Desteklenen Anadolu'daki Milliyetçi İsyân” başlıklı haberinde önemli bilgiler verdi. Anadolu'da mücadele eden “Türk çeteleri”nin, düzenli orduya bağlı subaylar tarafından silah, cephane ve diğer bakımlardan gerçek “millî kuvvetler” (*forza nazionale*) şeklinde teşkilatlandırıldığını yazdı. Gazete, Kuvayımillîye'ye karşı harekete başlamak isteyen İngiliz kumandanlığının Trabzon'a çok sayıda mühimmat çıkardıysa da, çıkan bir yangının depoyu mahvettiğini bildirdi. İtalyan gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın benzer eylemi denedikleri her seferde yangınların tekrarlanacağı konusunda İngilizleri bilgilendirdiğini de ilave etti³⁵.

İtalyan basınının dışında Anadolu'daki İtalyan askerî makamları da, tahmin edileceği üzere, Anadolu'daki Yunan işgali ve Türklerin direnişinden söz etmişlerdir. İtalyan belgelerine göre; “Sivil halka yapılan Yunan zulmü”³⁶ nedeniyle ortaya çıkan “Kuvayımillîye birliklerinin öncelikli amacı, Yunanistan tarafından işgal edilen bölgeleri kurtarmaktır.”³⁷ Anadolu'daki İtalyan askerî makamları, Kuvayımillîye hakkında doğru bir tespitte bulunarak, “Osmanlı Hükümetinin Anadolu'daki çeteleri zapt edecek hiç bir güce sahip olmadığını”³⁸ belirtmişlerdir. İstanbul İtalya Yüksek Komiserliğinden Roma'ya Temmuz 1920 başlarında gönderilen bir yazıya göre, “çete olarak nitelenen Kuvayımillîye birlikleri yaklaşık 100 bin kişidir ve Mustafa Kemal Paşa tarafından örgütlenmektedir.”³⁹ Başka bir arşiv belgesine göre “bu tepki, meşru otorite olan İstanbul hükümetinin ve Sultan'ın rızası dışında ortaya çıkmıştır”⁴⁰. İtilâf Devletleri'ne ve İstanbul hükümetine bir tepki olan silahlı ve milliyetçi direnişin, bir isyan karakterinde olduğu⁴¹ İtalyan askerî makamları tarafından dile getirilen başka bir tespittir.

İtalyan kaynaklarında Kuvayımillî'ye hareketi hakkında sonraki yıl da bilgiler verilmeye devam edilmiştir. İtalyan kaynaklarında Kuvayımillîye birlikleri için çoğunlukla “Türk

33 *Corriere d'Italia*, 6 Luglio 1919; *Il Messaggero*, 6 Luglio 1919.

34 *La Tribuna*, 6 Luglio 1919.

35 *Corriere della Sera*, 9 Settembre 1919.

36 *USSME*, E3-3/6.

37 *USSME*, E3-7/3.

38 *USSME*, E3-2/6.

39 *USSME*, E3-11/2.

40 *USSME*, E3-12/4.

41 *USSME*, E3-11/2.

Çeteleri“ (*le bande turche*) deyimini kullanılmışsa da, yer yer “Milliyetçi Çeteler” (*le bande nazionaliste*) de kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, “Mustafa Kemal’in Kuvvetleri” (*Forze di Mustafa Kemal*) ve ”Düzensiz Çeteler” (*bande irregolari*) ve “Gönüllüler” (*volontari*) tabirlerine de rastlanmaktadır.

II- Mustafa Kemal Paşa Hakkında İlk Haberler

Resmi Belgelerde

İzmir ile başlayıp Anadolu içlerine doğru ilerlemekte olan Yunan işgaline karşı Türk milletinin gösterdiği silahlı direniş hakkında bilgi verdik. Bütünü itibarıyla Türk İstiklal Savaşı'nın sadece Batı Anadolu'da Yunan işgal kuvvetlerine karşı verilmediğini, Türkiye'de işgalci olarak bulunan İngiltere, Fransa, İtalya gibi devletlere karşı da yapıldığını biliyoruz. İtalyan kaynakları bu süreci ve savaşı kendi terminolojileriyle isimlendirmişlerdir. “il Movimento Nazionalista”, (Milliyetçi Hareket) “il Movimento Nazionale”, (Millî Hareket) “il Movimento di Mustafa Kemal”, (Mustafa Kemal Hareketi) “la Resistenza Nazionalista”, (Milliyetçi Direniş) gibi terimlerle isimlendirilmiştir. Bu mücadeleye yandaş olan veya katılanlar da “i Kemalisti” (Kemalistler), “i nazionalisti” (Milliyetçiler) veya “i nazionalisti turchi”, (Türk Milliyetçileri) olarak adlandırılmıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti; “il partito nazionalista”, (Milliyetçi Parti) “il partito della Difesa Nazionale”, (Millî Müdafaa Partisi) ya da “Comitato di difesa nazionale”, (Millî Müdafaa Heyeti) “difesa nazionale” (Millî Müdafaa) olarak isimlendirilmiştir.

İtalyan kaynaklarında doğal olarak bu mücadelenin lideri ve yanındakiler hakkında da çeşitli bilgiler verilmiş ve yorumlar yapılmıştır. Birazdan örnekleyeceğimiz gibi, başka isimler de geçmekle birlikte; hem İtalyan askerî makamları hem de İtalyan basını, Anadolu'daki hareketin liderinin Mustafa Kemal Paşa olduğunda fikir birliğindedir. Şu kadarı var ki, Anadolu'daki İtalyan askerî makamları Millî Mücadele hareketinin liderinin Mustafa Kemal Paşa olduğunu İtalyan basınından önce tespit etmiş ve bunu ilgili birimlerle paylaşmıştır. İstanbul İtalya Yüksek Komiserliğinin ifadesiyle, Anadolu'daki bağımsızlık savaşının lideri, “çok akıllı birisi olan Mustafa Kemal Paşa'dır.”⁴² Anadolu'daki sivil ve askerî makamlar, Roma'ya gönderdikleri yazılarda Anadolu hareketinin “gerçek ve tek liderinin”⁴³ ve “Başbuğunun”⁴⁴ Mustafa Kemal Paşa olduğunu vurgulamışlardır.

Daha önce çalıştığımız İtalyan arşivlerinde Millî Mücadele hareketinin lideri Mustafa Kemal Paşa hakkında rastladığımız ilk belge, 24 Haziran 1919 tarihini taşımaktaydı. İstanbul'da Askerî Ataşe ve Müttefik Komiserlikler Arası İrtibat Subayı olarak görev yapan

42 *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Affari Politici (ASDMAE-AP)*, 1919-1930, Bu. 1743-7737, Yüksek Komiserlikten Dışişleri Bakanlığına, 1 Ekim 1919.

43 *ASDMAE-AP*, 1919-1930, Bu. 1642-7736.

44 *ACS-PCM*, Guerra Europea 1919, 457-Bu.214. 19-29-17.

Yarbay Serafino Vitelli imzasıyla Başkomutanlığa gönderilen oradan da Başbakanlık, Dışişleri ve Savaş Bakanlıkları ile Paris Barış Konferansı'ndaki İtalyan Heyetine ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na da iletilen bu telgraf şöyledir: "Anadolu'daki Türk birliklerinin müfettişi olan Mustafa Kemal, İstanbul'a dönmeyi reddettiği için hükümet tarafından görevinden uzaklaştırılmıştır. Kendisi halen Anadolu'da bulunmaktadır."⁴⁵ İtalya Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Arşivi'nde (*Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito*) yaptığımız son araştırmalarda kendisinin "İzmir vilayetinde bulunduğu" gibi bazı yanlış ifadeler de geçmekle birlikte, Mustafa Kemal Paşa'dan söz eden daha eski tarihli belgeleri tespit ettik. *Şu anki tespitlerimize göre Mustafa Kemal Paşa'dan ilk kez söz eden belgenin tarihi 1 Haziran 1919'dur.* İtalya Genelkurmay Başkanı Yardımcısı General Pietro Badoglio, Abano'dan Barış Konferansındaki İtalyan heyetine 1 Haziran 1919 günü gönderdiği telgrafta Ayvalık'a çıkartma yapan Yunan birliklerine halkın da yardım ettiği, jandarmanın taarruz ettiği ve Fransızların Osmanlı sadrazamı ve dahiliye nazırının Fransız dostu bir dernek kurmalarına yardımcı oldukları gibi çeşitli bilgiler verilmiştir. Söz konusu telgrafın başında Mustafa Kemal Paşa hakkında verilen bilgi şöyledir: "İstanbul'dan, aralarında şimdi kendisi İzmir vilayetinde bulunan Kemal Paşa'nın da olduğu sekseni kurmay, yaklaşık 300 subayın çeteye katıldığı haberi geliyor."⁴⁶

DECRETATO	FOTOGRAFIA TELEGRAMMI IN ARRIVO	
di	Provenienza ABANO	Data di spedizione li 1/6/19 ore
Regolato al No 7764 Sp.	Data di consegna alla Sezione Cifra li	ore
	Finito di decifrare li 2/6/19	ore 22,36 inizio di copiare ore
Annotationi eventuali	Indirizzo : DELEGAZIONE ITALIANA PER LA PACE Sezione Militare	
	TESTO	
	N. 1956 A. proviene Comando Supremo - Servizio Informazioni - stop Giunge notizia da Costantinopoli che sono passati alla bande circa 300 ufficiali cui 80 S.M. et che Kemal Pascià est ora Villet Smirne stop Elementi 15 ^a Divisione, passati bande, con aiuto popolazione armata et gendarmi attaccarono greci sbar- cati Atvali, iniziando così cruenta reazione che preven- desi possa estendersi stop Autorità francesi aiutate da Gran Visir et ministro dell'interno francofilo oc- stituirebbero partito francofilo malgrado avversione musulmani che temono nella politica francese una copertura per penetrazione greca stop Autorità ingle- si avrebbero già speso 43 (manca un gruppo) sterline per partito anglofilo stop Diminuiscono invece simpatie americane stop Serge abbastanza forte partito amico Italia ma con poche risorse stop Occorrerebbe aiuto nostra azione politico-militare sfruttando altresì comunanza nemico greco et affinità interessi con popo- lazione musulmana stop A Salonicco trovati riserva medicinali et si propone servirsi con medico come mezzo penetrazione pacifica stop Preghiera comunicare Presidente del Consiglio et Ministro degli Affari Esteri si stop Generale BADOGGIO.	
v	L'Ufficiale Addetto	

Resim 4: Mustafa Kemal Paşa'nın Adının İlk Kez Geçtiği 1 Haziran 1919 Tarihli Belge. (USSME, E-8-87/22)

45 ASDMAE-AP, 1919-1930, Bu. 1641-7733; USSME, E3-4/3.

46 USSME, E-8-87/22.

Bu yazıdan sonra Anadolu'da görevli İtalyan asker ve sivil makamlar tarafından Roma'ya gönderilen yazılarda Mustafa Kemal Paşa'nın adı daha çok zikredilmeye başlandı. Bunda Anadolu'daki gelişmelerin etkili olduğu şüphesizdir. Albay Caprini'den Başkomutanlığa 15 Haziran 1919 günü gönderilen telgrafın ilgili kısmı şöyledir: “Bir Türk kaynağı beni, General Mustafa Kemal Paşa'nın Osmanlı Harbiye Nezareti'nin telgraf emriyle Samsun'dan İstanbul'a çağrıldığına temin ediyor. Nezaret tarafından Müslüman halkı silahlandırmak ve çeteler kurmakla suçlanıyor.”⁴⁷ Albay Caprini'nin verdiği bilgi Yarbay Vitelli tarafından da teyit edildi. İtalyan subay Başkomutanlığa 16 Haziranda, “söylentilere göre, Anadolu'daki birliklerin müfettişi Mustafa Beyin, Türk bakanlığı tarafından geri çağırılacağını ve çeteler kurmakla suçlanacağını”⁴⁸ yazdı. Süreç İtalyan görevlilerin gelişmeleri doğru takip ettiklerini ve isabetli tespitlerde bulduklarını göstermektedir.

İtalyan Ege İşgal Kuvvetleri Komutanı General Giuseppe Battistoni'den Başkomutanlığa 26 Haziranda gönderilen telgrafta da yukarıdaki bilgiler verilirken, “Mustafa Kemal Paşa'nın padişaha bağlı olduğunu bildirdiği”⁴⁹ eklenmiştir. Ancak aynı günlere ait başka belgeler, Mustafa Kemal Paşa'nın niyetinin ve hareketinin mahiyetinin İtalyanlar tarafından daha iyi anlaşıldığını göstermektedir. Albay Caprini, 26 Haziranda Başkomutanlığa gönderdiği “Anadolu Ulusal Silahlı Ordusunun Yeniden Kurulması” başlıklı yazıda konu hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur: “Mustafa Kemal Paşa, Padişah'a telgraf çekerek, amirlerinin tavrını protesto etmiş, yalnızca onun emirlerine uyacağını beyan ederek, devlet otoritesini hiçe saymıştır. Ancak padişah onu İstanbul'a geri çağırırsa, itiraz ederek itaat etmeyeceğine inanılıyor. Yüksek Komiser, Mustafa Kemal Paşa ile temasın gerekli olup olmadığını sordu, ben de olumlu yanıt verdim. Ancak faaliyete geçebilmesi için postamızın Trabzon'dan çok Türk teşkilat merkezi olan Samsun'da bulunması gerekirdi.”⁵⁰

Bu belgenin son kısmındaki bilgi İtalya'nın Türkiye siyasetine paralel ifadeler taşımaktadır: Mustafa Kemal Paşa ile irtibat kurulması. Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalya'nın Türkiye siyasetinde durumdan memnun olmayan Türklerle ilişki kurulması önemli bir yer tutuyordu. Bu siyasetin mimarı olan Carlo Sforza, İstanbul'da bu yönde yaptığı çalışmalar bağlamında Mustafa Kemal Paşa ile de görüşmüştü. Bu görüşmeden bir sonuç çıkmamakla birlikte, İtalyanların Türkiye'de İtilaf Devletleri'ne ve Yunanistan'a karşı olan oluşumlarla ilgilerinin devam ettiğini göstermektedir. Bu ilgi sonuç da vermiştir. Hemen değilse de, az sonra ele alacağımız gibi Kasım ayında İtalyanlarla Mustafa Kemal Paşa arasında ilk temas kurulmuştur.

İfade ettiğimiz gibi Anadolu hareketinin mahiyeti ve lideri Mustafa Kemal Paşa hakkındaki belgeler artmıştır. 3 Temmuz 1919 tarihli bir belgede, “*Mustafa Kemal Paşa'nın*,

47 USSME, E-8-84/17.

48 USSME, E3-4/3.

49 USSME, E3-4/3.

50 USSME, E-8-84/14.

*Osmanlı hükümetine isyan ettiği ve Anadolu'daki çeteleri örgütlediği*⁵¹ yazılmıştır. Yüksek Komiserlik görevini yürütmekte olan Mario Arlotta da 3 Temmuz 1919'da Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta Anadolu hareketi hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Hükümet ve Müttefik çevrelerinde, Çanakkale müdafii ve geçenlerde İstanbul tarafından Anadolu'ya 9. Ordu Müfettişi olarak gönderilen Mustafa Kemal Paşa tarafından organize edilen milliyetçi hareketin Sivas'ı merkez olarak seçmesinin alarm etkisi yarattığını belirtmiştir. İtalyan diplomat, "Kemal'in hareketinin İstanbul hükümetine isyan eden ihtilalci bir hareket karakteri gösterdiği" kanaatindedir. Ona göre Mustafa Kemal Paşa tarafından idare edilen düzenli ordu birlikleriyle çetelerin sayısı 100 bine ulaşmıştır⁵².

11 Temmuz tarihli bir yazıya göre, "Anadolu'da ortaya çıkan ve hızla isyan haline dönüşen milliyetçi direniş, Çanakkale savunmalarında ön plana çıkan Mustafa Kemal tarafından örgütlenmiş"⁵³ ve "devrimci bir harekettir."⁵⁴ Anadolu'daki İtalyan askerî makamlarına göre: "Bütün Türkiye, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte ve Türkiye'nin birliği için savaşıyorlar."⁵⁵ İtalyan askerî belgelerinde, Mustafa Kemal Paşa ile Kuvayimilliyeye arasında da organik bir bağın olduğu belirtilmiştir. "Anadolu'da Yunanlara karşı savaşan güçler, Mustafa Kemal Paşa'nın bir ordu haline getirmeye çalıştığı düzensiz birliklerdir"⁵⁶ tespiti de yine Anadolu'daki İtalyan askerî yetkilileri tarafından yapılmıştır.

İtalyan belgelerinde, Anadolu'daki savaşın gelişimine ve Mustafa Kemal Paşa'nın güçlenmesine paralel olarak, Millî Hareket hakkında doğru tespitlerde bulunulmuştur. 3 Temmuz tarihli bir belgede, "İstanbul Hükümeti zayıf ve kendisini Mustafa Kemal'e kabul ettirecek güçte değildir"⁵⁷ diye yazılırken, Yarbay Vitelli 12 Temmuz'da, "Mustafa Kemal'in ordu kumandanlığından uzaklaştırılmasına rağmen güçlenmeye devam ettiğini"⁵⁸ bildirmiştir. İtalyan askerî makamları, Mustafa Kemal Paşa'nın hareketleriyle birlikte kongreleri de yakından takip etmişlerdir. Askerî Ataşe Albay Umberto Vitale, 8 Ağustos'ta İstanbul'dan Başkomutanlığa gönderdiği telgrafta, "Erzurum'dan, Trabzon'daki İngiliz askerî temsilcisine bir adamını gönderen Mustafa Kemal'in, Doğu Anadolu vilayetlerinin yaptığı toplantının, İstanbul hükümetinden bağımsız olduğunu söylediğini"⁵⁹ yazmıştır.

Rodos'taki Doğu Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanı General Vittorio Elia, Dışişleri ve Savaş Bakanlıkları ile Başkomutanlık, Paris'teki İtalyan Heyeti ve İstanbul'daki Yüksek

51 *USSME*, E3-11/2.

52 *USSME*, E-8-84/17.

53 *USSME*, E3-11/2.

54 *USSME*, E3-14/4.

55 *USSME*, E3-8/4.

56 *USSME*, E3-8/4.

57 *USSME*, E3-11/2.

58 *USSME*, E3-11/2. İstanbul'daki İtalyan askerî ataşesi Albay Vitale de, 2 Ağustos'ta Başkomutanlığa gönderdiği yazıda, "Hükümetin, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanmalarını emrettiğini" bildirmiştir. *USSME*, E3-10/1.

59 *USSME*, E3-10/1.

Komiserliğe, 9 Ağustos 1919'da gönderdiği telgrafta, “Antalya’daki temsilcilerinin, gelen haberlere göre yakın zamanda Mustafa Kemal’in Nazilli’den geçmiş olacağını belirttiklerini yazdı. Aynı kaynaklara göre, gelecek hafta Denizli’de, Afyonkarahisar, Konya, Kütahya, Ankara ve Antalya ile Aydın’ın belli başlı yerlerinden katılacak delegelerle, Yunanların işgalleri hakkında önemli askeri ve siyasi kararların alınacağı bir toplantı yapılacaktı⁶⁰. Mustafa Kemal Paşa’nın Nazilli’den geçmiş olabileceği hakkındaki bilgi yanlış bir istihbarattır. Paşa o tarihte Erzurum’da bulunuyordu. Bu haberde görüldüğü gibi İtalyan kaynaklarında bazı yanlış bilgilere rastlamak mümkündür.

Anadolu Seferi Kuvvetler Komutanı General Luigi Bongiovanni, Başbakanlık, Başkomutanlık ve Savaş ve Denizcilik Bakanlığına gönderdiği 10 Ağustos 1919 tarihli telgrafında, İtalyan işgal bölgesine yaptığı seyahat hakkında bilgi verdi. Anadolu’da işgalleri altında bulunan yerlerde yönetici ve halkla tatmin edici ilişkiler içerisinde olduklarını yazan general, Türklere, kendilerine karşı sempati beslediklerini belirtti. General, Mustafa Kemal Paşa’nın halk arasındaki itibarının her geçen gün artmakta olduğunu ve “çete” hareketlerinin Aydın’ın doğu ve kuzeyinde yoğunlaştığı gözlemini de üst makamlarla paylaştı⁶¹.

Albay Vitale, Başkomutanlığa 23 Ağustos 1919’da “Mustafa Kemal’in partisi güçleniyor” başlıklı bir yazı daha gönderdi. “Kendisi, Kafkas kolordularının bazı kalıntılarıyla bazı yeni askerleri bir araya getirerek güçlü bir silahlı kuvvetler meydana getirdi. Doğu Anadolu’daki gücünün en az 40 bin kişi olduğunu hesaplanıyor, tabii bütün ordunun açıktan veya gizlice onun emrinde olduğunu hesaba katmadan. İzmir’den beslenen çekirdek kadro, Rauf Bey’in emriyle ona bağlıdır. İyi bir organizatör olmasının yanı sıra iyi bir politikacı olduğunu da kanıtıyor. İtilaf Devletleri, hareketini ilgiyle takip ediyor ve neredeyse Türkiye’nin tek gücü olarak onu kabul ediyorlar.”⁶² İtalyan ataşe, Başkomutanlığa 26 Ağustos 1919’da Anadolu’daki oluşumlar ve bunlar arasındaki bilgileri paylaştığı bir telgraf gönderdi. İki aydan beri Albay Gebzeli Arif Bey ve pek çok Türk subayının gizli bir ihtilal komitesi kurduklarını yazdı. Komitenin, İttihat ve Terakki lehinde propaganda yapmak için 200 bin liralık bir bütçe oluşturduğunun sanıldığını ekledi. Komitenin Mustafa Kemal Paşa’nın partisiyle de ilişkisi olduğunu belirten Vitale, komite üyelerinin Yunan ve Fransızlara düşman, ancak İngilizlere sempaticileri olduğunu iddia etti⁶³.

Vincenzo Fago, daha önce zikrettiğimiz 31 Ağustos 1919 tarihli raporunda, Millî Mücadele hareketi hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. “Türklerin yaptığı savaşın, İzmir’in, Yunanistan tarafından işgalinden sonra başladığına” dikkat çekilen raporda, “Türkiye’nin, idarî ve toprak bütünlüğü bakımından başkent İstanbul ile Anadolu’da yaşayan Türkler arasında bölündüğü

60 USSME, E3-8/4.

61 ACS-PCM, Guerra Europea 1919, 457-Bu.214-19-29-17.

62 USSME, E-3-10/1.

63 USSME, E-3-10/1.

ve birliğin olmadığı” belirtilmiştir. Anadolu’daki hareketin Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey tarafından yönetildiği vurgulandıktan sonra, “Amasya, Erzurum, Balıkesir, Uşak gibi yerlerde yapılan pek çok toplantıda Türklerin, niçin savaştuklarının açıklandığı” yazılmıştır. Fago, Sivas’ta bütün Anadolu vilayetlerinin temsilcilerinin katılacağı bir kongre yapılacağı bilgisine de yer vermiştir. “Gözü pek Mustafa Kemal’in etkinliğinin giderek arttığına” dikkat çekildikten sonra, “savaşın dış boyutunun temelini Wilson ilkelerinin on ikincisi oluşturuyor” denilmiştir. Hükümet başkanı Damat Ferid’in “Devrimci” ve “Âsi” Mustafa Kemal’i dikkate almak zorunda olduğuna değinilen raporda, Mustafa Kemal kuvvetlerinin, “Anadolu’yu kurtarmak için savaşmaları”⁶⁴ eklenmiştir.

Rodos’taki Doğu Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanlığından Savaş Bakanlığı ile Başkomutanlığa gönderilen 9 Eylül 1919 tarihli yazıya göre: “8 Eylül günü Aydın-Denizli demiryolu üzerindeki Ömerli’de iki Yunan bölüğünü kuşatan Türk çeteleri, 120 Yunan askerini öldürürken kalanları da esir aldılar.”⁶⁵ Aynı kumandanlıktan Savaş Bakanlığı ve Donanma Bakanlığına gönderilen 24 Kasım tarihli yazıda da Kuvayımillie ile Yunan kuvvetleri arasındaki çatışma hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre 18 Kasım günü Bayındır ve Ödemiş arasında yaşanan çatışmada 30 ölü veren Yunanlar çok sayıda da esir vermişlerdir⁶⁶.

Albay Vitale’den Başkomutanlığa 1 Ekimde gönderilen telgrafta, “Kemal’in Anadolu’daki çeteleri hiç bir otorite tanımıyorlar. İstanbul hükümetinin de Anadolu’da etkisi yok”⁶⁷ denilerek bir gerçeğe dikkat çekilmiştir. Öte yandan Başkomutanlıktan Dışişleri ve Savaş bakanlıklarına 5 Ekim günü gönderilen yazıda “Mustafa Kemal tarafından yönetilen Müdafaa-i Hukuk hareketiyle, Anadolu’nun devlet içinde devlet durumunda olduğuna”⁶⁸ işaret edilmiştir. Benzer düşünceleri destekleyen bir yazar, gelen son haberlerin Anadolu’da durumun her geçen gün daha karmaşık hale geldiğini bildirdiğine işaret ederek sözü Anadolu’ya getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve İttihatçı komite tarafından meydana getirilen hareketin, Anadolu’daki bütün güçleri bir araya getirdikleri izlenimi verdiği ifade etmiştir⁶⁹.

Anadolu’daki İtalyan makamlarının Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa hakkında yazdıklarına, aynı tarihi taşıyan iki yazıyla son vereceğiz. Bunlardan ilki, Yüksek Komiserlikten Roma ve Rodos’a 14 Kasım 1919’da gönderilen uzun bir rapordur. İstiklal Savaşı’nın nasıl başladığı ve geliştiği anlatıldıktan sonra, “Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya Damat Ferid tarafından karışıklıkları önlemesi için gönderildiği” belirtilmiştir. Raporun devamında, “Anadolu’daki Mustafa Kemal ile İstanbul’da sultanın yanındaki Damat

64 USSME, E3-8/4.

65 USSME, E3-8/4.

66 USSME, E3-8/4.

67 USSME, E3-12/4.

68 ASDMAE-AP, 1919-1930, Bu. 1641-7734.

69 Costante Zarian, “Situazione Minacciosa in Turchia. La Gravità del Movimento di Ribellione in Anatolia”, *Il Messaggero*, 10 Ottobre 1919.

Ferid arasında bir mücadelenin yaşandığı” ancak, “Mustafa Kemal önderliğindeki Anadolu hareketinin zorlamalarına dayanamayan Damat Ferid’in istifa ederek yerine Ali Rıza Paşa hükümetinin kurulduğu” anlatılmıştır. Yazının sonunda; Ali Rıza Paşa’nın Müdafaa-i Hukuk hareketine karşı ılımlı davrandığı belirtilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Ali Rıza Paşa hükümeti arasında Amasya’da imzalanan protokolün maddeleri yazılarak yeni hükümetin, seçimlerin yapılacağını açıkladığı bilgisine yer verilmiştir⁷⁰. Sözünu edeceğimiz ikinci rapor, Askerî Ataşe Albay Vitale’den Roma’ya 14 Kasım’da gönderilen yazıdır. “Mustafa Kemal hareketinin, Türklerin büyük çoğunluğu tarafından desteklendiği ve ordunun da tamamen onun yanında yer aldığı” tespiti dile getirilmiştir. Erzurum ve Sivas’ta alınan kararlarla Türklerin, vatanlarından herhangi bir parçasını Ermeni ve Yunanlara verilmesini kabul etmeyeceklerini ilan ettikleri ve “Türkiye Türklerindir” parolasıyla savaştıkları yazılmıştır. “Milliyetçi hareketin başı olan Mustafa Kemal, iyi bir asker ve iyi bir politikacıdır” denilen raporda, onun, “padişaha karşı olmadığını, fakat Müttefiklere ve İstanbul hükümetine karşı olduğunu açıkladığı”⁷¹ anlatılmıştır.

İtalyan Basınında

İncelediğimiz İtalyan gazetelerinde tespitimize göre Mustafa Kemal Paşa’nın adı ilk olarak 10 Ağustos 1919 tarihli *Corriere della Sera* gazetesinde geçmiştir. İtalyan meslektaşımız Prof. Dr. Fabio L. Grassi’nin de daha önce işaret ettiği gibi Mustafa Kemal Paşa’nın ismi yanlışlıkla Kamil Paşa olarak yazılmıştır⁷².

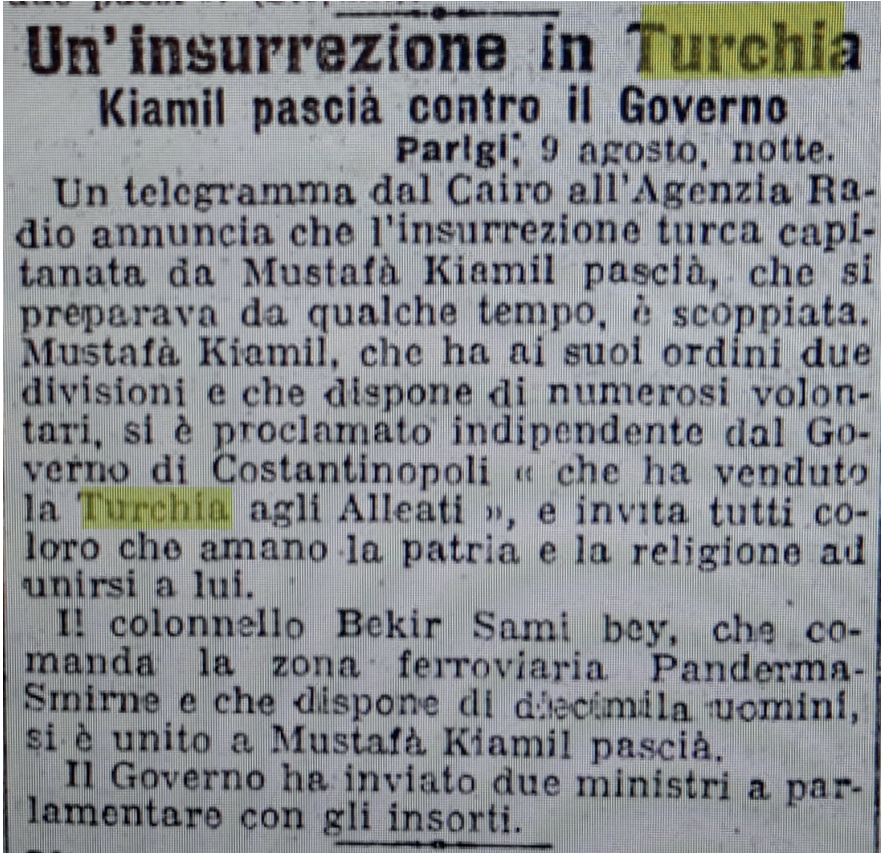
*“Türkiye’de Bir İsyân: Kamil Paşa Hükümete Karşı.” Paris kaynaklı haber şöyledir: “Kahire’den gönderilen bir telgrafta, bir süredir hazırlık yapan Mustafa Kamil’in idaresinde bir isyanın patlak verdiği duyuruldu. Mustafa Kamil, emrindeki iki tümen ve çok sayıdaki gönüllüyle, Türkiye’yi müttefiklere satan İstanbul hükümetinden bağımsız olduğunu ilan etti ve dinini ve vatanını seven herkesi kendisiyle birlik olmaya davet etti. Bandırma-İzmir demiryolu bölgesinin komutanı Albay Bekir Sami, emrindeki on bin kişiyle Mustafa Kamil’e katıldı. Hükümet iki temsilcisini isyancılara gönderdi.”*⁷³

70 USSME, E3-8/4.

71 USSME, E3-8/4.

72 Fabio L. Grassi, *L’Italia e la questione turca (1919-1923)*, Opinione pubblica e politica estera, ed. Silvio Zamorani, Torino 1996, s. 49, dn. 57.

73 *Corriere della Sera*, 10 Agosto 1919.

Resim 5: Millî Mücadele Döneminde İtalyan Basınında Mustafa Kemal Paşa'nın Adının İlk Kez Geçtiği *Corriere della Sera* Gazetesi. (10 Ağustos 1919)

Mücadelenin gelişmesi, genişlemesi ve güçlenmesine paralel olarak İtalyan kaynakları mücadele ve lideri hakkında daha çok haber vermeye başladılar. Eylül 1919, İtalyan kaynaklarının Anadolu hareketi hakkında çok sık haber yaptığı ay olmuştur. Bunlardan örnekler vereceğiz. *Il Tempo*, Mustafa Kemal Paşa'nın ismini ilk olarak 24 Eylül 1919'da zikretmiştir. Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in Anadolu'da bir hareket başlattıklarından söz edilip, sadrazamın, Anadolu içlerinde ortaya çıkan "anarşiye" karşı önlemler alacaklarını açıkladığı ilave edilmiştir⁷⁴. Ertesi gün, başka bir İtalyan gazetesinde çıkan uzun makale Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa hakkında sağlıklı bilgiler ve değerlendirmeler içermektedir. Renato La Valle, savaş biteli bir yıl olmasına ve insanlığın barışı arzu etmesine rağmen, henüz barışın kurulamadığından yakınlıkla sorumluluğu Paris Barış Konferansı'nın Yüksek Komiseri'ne yükledi. Sözü Türkiye'ye getirerek, Anadolu'da ortaya çıkan Türk milliyetçisi

74 *Il Tempo*, 24 Settembre 1919.

ayaklanmanın önemine dikkat çekti ve yabancı basının bunu “çete” ve “milliyetçi çete” gibi sözlerle yorumladığına işaret ederek bunun büyük bir hata olduğunu dile getirdi. Renato La Valle, Yunanlara karşı mücadele eden güçlerin çete olmadığını, düzenli ve subaylar tarafından yönetilen bir hareket olduğunu belirterek, I. Dünya Savaşı’nda, önce Çanakkale’de, sonra Filistin’de en önemli komutan olarak sivrilen General Mustafa Kemal’in bu birliklerin lideri olduğunu bildirdi. La Valle, Mustafa Kemal Paşa hakkında da bilgi vererek, iyi bir subay ve popüler bir şahsiyet olan Mustafa Kemal’in ordu müfettişi olarak gönderildiği Samsun’da isyan bayrağını açtığını anlattı. Erzurum ve Sivas bölgesinde başlattığı Millî Hareketin, Balıkesir civarında da geliştiği ve eski Bahriye Nazırı Rauf Bey ve ordu komutanları Ali Fuat ve Refet Paşalar tarafından da desteklendiği bilgisi verildi. Benzer organizasyonun Batı Anadolu’da Albay Kel Ali ve Yüzbaşı Şükrü tarafından da yapıldığı ilave edildi. Mustafa Kemal Paşa’nın diplomatik ilişkilerinden de söz eden yazar, Erzurum’da Araplarla İngilizlere karşı bir antlaşma yaptığını ileri sürdü⁷⁵.

Kasım 1919’da artık Mustafa Kemal Paşa, İtalyan kamuoyunda daha yakından tanınan bir şahsiyettir. Bazı gazeteciler tarafından, gönüllüleriyle birlikte 12 Eylül 1919’da, savaşta girerken İtalya’ya vaat edildiği halde Paris Barış Konferansı’nda İtalya’ya verilmeyen Adriyatik kenti Fiume’yi işgal eden ve İtalyan kamuoyunda büyük itibar kazanan Gabriele d’Annunzio ile Mustafa Kemal Paşa arasında benzerlikler kuruluyordu⁷⁶.

III- Diğer Haberler

İtalyan makamları ve basını, 1919 yazından itibaren Türkiye’deki gelişmeleri daha yakından ve daha önemlisi, bilhassa basın açısından söyleyebiliriz, kendi kaynaklarıyla takip etmeye başladılar. Millî Mücadele’nin dönüm noktaları ve aşamaları hakkında daha sağlıklı yorum ve değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. İtalyan kaynakları Anadolu hareketinin teşkilatlanma ve merkezileşme sürecinde çok önemli bir yere sahip olan Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) hakkında fazla bilgi vermemiştir. Daha çok Sivas Kongresi ya da iki kongreden birlikte söz etmişlerdir. Yalnızca Türkiye’deki İtalyan askerî ve sivil yetkililerinin değil, kamuoylarının da dikkatlerinin Anadolu’ya çevrildiği olay, Sivas Kongresi’dir. 4-11 Eylül 1919’da toplanan kongrede alınan kararları “çok önemli” notuyla Dışişleri Bakanı’na gönderen Yüksek Komiser Felice Maissa, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin Sivas’ta, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti (*Associazione della Difesa dei Diritti dell’Anatolia e della Rumelia*) haline getirildiğini de eklemiştir⁷⁷. 12 Eylül tarihli başka bir belgede, Sivas Kongresi’nde genişletilen Heyet-i Temsiliye’den söz edilmiştir. “Milliyetçi hareketi idare eden bu kurulun üyelerinin müdafaa-i

75 Renato La Valle, “La Politica Elettorale di Wilson. Da Fiume a Costantinopoli. La Turchia Insorge”, *Il Giornale d’Italia*, 25 Settembre 1919.

76 Arturo Baldi, “La ‘Roulette’ sulle Rive del Bosforo”, *L’Idea Nazionale*, 2 Novembre 1919.

77 *ASDMAE-AP*, 1919-1930, Bu. 1643-7737.

hukuk cemiyetlerinin üyeleri oldukları ve alt birimlerinin bütün Anadolu'da örgütlendiği" anlatılarak, İtalyan işgalinde bulunan Çine, Milas, Marmaris, Fethiye, Kaş ve Antalya'da da kurulduğu belirtilmiştir⁷⁸.

Bu noktada bir İtalyan yazarın dikkat çekici bir tespitine yer vereceğiz. 1913'te ve 1919'da Anadolu'ya birkaç kez gelen ve Antalya'nın işgal edildiği dönemde şehirde bulunan Prof. Biagio Pace, ülkesine döndükten sonra, Anadolu'daki İtalyanların durumu hakkında bir makale yazmıştır. Şubat 1920'de yayınlanan bu makalede Pace, Sivas Kongresini, "Eylül Devrimi" (*La rivoluzione del settembre*)⁷⁹ olarak değerlendirmiştir.

Albay Vitale, 22 Eylül 1919'da Başbakanlık ile Dışişleri ve Savaş Bakanlıklarına gönderdiği yazıda, Mustafa Kemal Paşa'nın, Sivas Kongresi'nden birkaç gün sonra Sultana bir telgraf göndererek mevcut hükümetin, milletin menfaatlerine karşı olduğunu yazdığını bildirdi⁸⁰. Bununla birlikte bazı gazetelerde, "Mustafa Kemal'in Otoritesi"ne özel başlık açıp, otoritesinin sadece askerî olmayıp aynı zamanda sivil idare üzerinde de olduğu hatırlatıldı⁸¹. Albay Vitale, 26 Eylülde gönderdiği başka bir telgrafta, görüştüğü İngiliz generali George Milne'in, kendisinin, Mustafa Kemal'in partisinin arkasında Türk halkının güçlü bir desteği olduğu fikrini teyit ettiğini⁸² yazdı. 1 Ekim 1919'da İstanbul'dan Roma'ya gönderilen telgrafta, "Anadolu'da Mustafa Kemal'in millî müdafaa adıyla hareket eden çeteleri, hükümet yetkililerinin yerini alıyolar"⁸³ tespitine de dikkat çekmek isteriz.

Bu arada bazı gazetelerde kongreler süreci hakkında önemli haberler ve yazılar yayınlandı. Costante Zarian, *Il Messaggero*'da, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Erzurum'dan sonra Sivas'ta bir kongre daha topladıklarını hatırlattıktan sonra, çoğunluğunu eski parlamentonun üyelerinin oluşturduğu bir danışma kurulu (Heyet-i Temsiliye) meydana getirdiklerini belirtti⁸⁴. "Anadolu'da Milliyetçi Çeteler" başlıklı haberde *Il Tempo*, Anadolu'daki Millî Hareketin (*movimento nazionale*) iki kongre düzenlediği bilgisini verdi. Erzurum'dakinin kısmi, Sivas'takinin genel kongreler olduğuna dikkat çekildikten sonra Mustafa Kemal'in organizasyonunun çok titiz ve millî bir karaktere sahip bir organizasyon olduğu anlatıldı. Yazıda, İbrahim Süreyya ve Rauf Bey'in de yer aldığı bu harekette Şerife ve Ayşe isimli kadınların da görev aldığı bilgisi verildi. İki yüz bin kişinin bir işaret beklemeden organize olduğu eklendi⁸⁵.

İtalyan kaynakları Mustafa Kemal Paşa'nın idaresi altında olduğunu belirttikleri Kuvayimillîye birliklerinin sayısı hakkında da bilgiler vermiştir. Mario Arlotta tarafından

78 USSME, E3-14/4.

79 Biagio Pace, "Per la nostra posizione in Asia Minore", *Rivista Coloniale*, XV (Febbraio 1920), s. 69.

80 ACS-PCM, Guerra Europea 1919, 457-Bu.214-19-29-17.

81 *Il Tempo*, 17 Ottobre 1919.

82 USSME, E-8-87/16.

83 USSME, E-8-87/16.

84 Costante Zarian, "Il Grave Moto Insurrezionale Ottomano in Asia Minore", *Il Messaggero*, 3 Ottobre 1919.

85 *Il Tempo*, 11 Novembre 1919.

yazılan 6 Temmuz 1919 tarihli bir raporda verilen sayı 100 bindir⁸⁶. İzmir’de 30 Eylül-8 Ekim 1919 tarihleri arasında yazılan Türkiye’nin askerî ve siyasi durumu hakkındaki raporda “Mustafa Kemal’in ordusu”nun 125 bin kişiden az olmadığı ve iyi örgütlenmiş bu ordunun askerlerinin vatanseverlik duygularıyla savaştıkları yazıldı⁸⁷. Gazetelerde de farklı sayılara rastlanmaktadır. *La Tribuna* 7 Ekimde milliyetçi birliklerin sayısının 200 veya 300 bin olduğunu⁸⁸ yazmıştır. 15 Ekim 1919 tarihli *La Tribuna*, “Anadolu’da Millî Hareket” başlıklı yazısında, “Mustafa Kemal’in savaşçıların” sayısını 150 bin olarak vermiştir⁸⁹. Aynı tarihli *Corriere della Sera* da, 150 bin sayısını vermiştir⁹⁰. Bu rakamların da abartı olduğunu söylemeye gerek yoktur. Daha önceki sayılar bağlamında da belirtmiştik. 1919 sonunda Anadolu’da Yunan işgalcilerine karşı mücadele eden Türk kuvvetlerinin sayısı, diğer rakamlar bir yana 100 bin bile değildir. Orduların terhis edildiği, Millî Mücadele’nin teşkilatlanma aşamasında olduğu dönemde bu sayıda kuvveti bir araya getirmek çok kolay değildir. Resmî bir kaynağa göre Eylül 1919 itibarıyla Türk kara kuvvetlerinin toplam mevcudu 50 bini geçmemekteydi⁹¹. Bunun tamamının Yunanlara karşı savaşmakta olduğunu düşünmek de yanlıcıdır. Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa’nın komutasında savaşanların 100 ila 300 bin arasında olması söz konusu değildir.

İtalyan kaynaklarının üzerinde durdukları önemli bir gelişme de Amasya görüşmeleri ve alınan seçim kararıdır. *Corriere della Sera* “Anadolu’daki Milliyetçi İsyân” başlıklı haberinde, hükümetin karşı önlemlerine rağmen Anadolu’daki milliyetçi isyanın yayılma eğiliminde olduğunu yazdı. Gazete, Sadrazamın, Millî Hareketin liderleriyle görüşmeyi deneyeceğinin söylendiğini de ekledi⁹². Hükümetin seçim kararını ele alan Arturo Baldi, 12 Kasım’da İstanbul’da yazdığı yazıya, üç gün önce Osmanlı başkentinin, seçim haberiyle uyandığını ifade ederek başladı ve “pek çok kişi bunu, başkent’in İstanbul’dan Anadolu’ya taşınması trendi olarak görüyor” yorumunu yaptı. Kararın geçmişinden söz eden gazeteci, Bahriye Nazırı Salih Paşa’nın “milliyetçi hareketin lideri Mustafa Kemal Paşa ile Amasya’da buluştuklarını” hatırlattı. Görüşmeden sonra içeriği hakkında yavaş yavaş haberler alınmaya başladığını ve kabinenin de saatler süren gizli bir görüşme yaptığını ifade etti. Yazısını Anadolu halkının, Millî Hareketin, memleketin bağımsızlığı hedefiyle yapıldığına ikna olduğunu belirterek tamamladı⁹³. Seçim sürecinden bahseden gazetelerden *Il Tempo*’da Anadolu’daki durumun ele alındığı yazıda seçimlerin yapılmakta olduğundan söz edildi. Aynı yazıda Anadolu hareketi ve Mustafa Kemal Paşa hakkında da bilgi verildi. Güvenilir

86 USSME, E3-84/17.

87 USSME, E3-84/14.

88 *La Tribuna*, 7 Ottobre 1919.

89 *La Tribuna*, 15 Ottobre 1919.

90 *Corriere della Sera*, 15 Ottobre 1919.

91 *Türk İstiklal Harbi*, II/2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s. 31.

92 *Corriere della Sera*, 24 Settembre 1919.

93 Arturo Baldi, “La ‘Questione Turca’”, *L’Idea Nazionale*, 15 Novembre 1919.

kaynakların Anadolu'daki milliyetçi hareketin kafa karıştırıcı olduğunu belirttikleri dile getirilerek Mustafa Kemal'in aksini iddia etmesine rağmen hareketin birlik olma konusunda eksiklikleri olduğu savunuldu⁹⁴. Seçimleri ele alan *L'Idée Nazionale*, çeşitli partiler arasında ajitasyon ve çatışmanın her geçen gün arttığına dikkat çekerek açılacak meclisin İttihatçı bir karakterinin olacağını iddia etti⁹⁵.

Yazımızın sonunda Millî Mücadele hareketini yürütenlerle İtalyanları karşı karşıya getiren bir olaya değinmek istiyoruz. Mütarekeden sonra Sivas'a, İtalya da, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa gibi bir temsilci göndermiştir. Sivas'a İtalya temsilcisi olarak gönderilen Teğmen Luigi Villari'nin ikamet ettiği binaya İtalyan bayrağı asmasına Mustafa Kemal Paşa ve mahallî yetkililerin engel olması sorun yaratmıştır. Teğmen Villari, Sivas'ta yaşanan bayrak meselesini, İstanbul'daki Yüksek Komiserliğe 11 Kasım 1919'da gönderdiği telgrafla bildirmiştir. Teğmen Villari, geldiği Sivas'ta mahallî yetkililer tarafından samimi bir şekilde karşılanmış ve İngiliz, Fransız ve Amerikan temsilcileri gibi ikametgâhına ülkelerinin bayrağını asmıştır. Ancak vali, İtalyan bayrağının halk üzerinde kötü bir etki yapacağı için indirilmesini rica etmiştir. Teğmen Villari, valiye, İstanbul'daki temsilciliklerinden emir almadan indirmeyeceğini söylemiştir⁹⁶.

Temsilci Villari, ikametgâhına İtalyan bayrağı asabilmek için Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyelerini devreye sokmaya çalışırken, Yüksek Komiser Maissa da, İstanbul hükümeti nezdinde girişime geçti. Konu, 13 Kasım günü Heyet-i Temsiliye'nin gündemine getirildi ve bayrak ininceye kadar Heyet-i Temsiliye'nin Villari ile temas etmemesine, görüşme talebinin kabul edilmemesine karar verildi⁹⁷.

Teğmen Villari'nin yazdıklarından anlaşıldığına göre; Heyet-i Temsiliye'nin bayrak indirilene kadar İtalyan temsilci ile görüşmeme kararına rağmen, Mustafa Kemal Paşa ve Bekir Sâmî Bey görüşmüşlerdir. 14 Kasımda Maissa'ya gönderdiği bir telgrafta, "mahallî yetkililer ve Mustafa Kemal, devamlı olarak sizin kararınızı soruyorlar"⁹⁸ diye yazmasına rağmen Villari, Mustafa Kemal Paşa'dan beklediği yardımı görememiştir. Mustafa Kemal Paşa, Villari'ye, "İstanbul'daki Yüksek Komiserden cevap gelmesini tercih ettiğini" söylemiştir. Villari ile görüşen Bekir Sami Bey ise, "Anadolu'daki yabancılara karşı halkın iyi gözle bakmadığını fakat buna rağmen dostluklarını gördükleri İtalyanların temsilcisi olarak ikametgâha bayraklarını, pazar günleri ve millî ve dinî bayramlarda çekebileceğini"⁹⁹ bildirmiştir.

94 *Il Tempo*, 6 Dicembre 1919.

95 *L'Idée Nazionale*, 22 Dicembre 1919.

96 *ASDMAE-AP*, 1919-1930, Bu. 1641-7733.

97 Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, TTK Yayını, Ankara 1974, s. 55.

98 *ASDMAE-AP*, 1919-1930, Bu. 1641-7733.

99 *ASDMAE-AP*, 1919-1930, Bu. 1641-7733. Sivas'tan İstanbul'a, 16 Kasım 1919.

Villari'nin Maissa'dan beklediği cevap 16 Kasımda gelmiştir. Yüksek Komiser telgrafında, “Sivas'ta İngiliz, Fransız ve Amerikan bayrakları dalgalanırken İtalyan bayrağının dalgalanmamasını kendisine açıklayamadığını” yazmıştır. Maissa, “Mustafa Kemal'in küstahlığının, Türkiye'nin şu anda en iyi dostu olan İtalyanların kalbini kırdığını ve izzetinefsini yaraladığını” ileri sürmüştür. İtalyan diplomat, görüştüğü Osmanlı Hâriciye Nâzırı'nın, “Valiye, İtalyan bayrağının da dalgalanmasına izin vermesi yönünde talimat vereceği konusunda kendisine söz verdiğini”¹⁰⁰ eklemiştir. İtalyanlar da; Müttefikleri gibi, Anadolu milliyetçileriyle yaşadıkları problemleri İstanbul hükümetine baskı yaparak çözmeyi tercih etmişlerdir.

Yeri gelmişken Teğmen Villari'nin Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa hakkındaki düşüncelerini ele almakta yarar görüyoruz. Teğmen Villari'nin, Sivas'tan 1 Aralık'ta Yüksek Komiserliğe gönderdiği telgrafta, “Mustafa Kemal'in Sivas'tan ayrılmasıyla kendisinin de oradaki ikamet amacının ortadan kalkacağını, bu nedenle, komiserliğin başka bir emri yoksa 8 Aralık'ta Sivas'tan ayrılacağını”¹⁰¹ bildirmesi, İtalya'nın onu Sivas'a, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele hareketini izlemesi için gönderdiğini göstermektedir. Gerçekten de İtalyan temsilci orada bulunduğu zaman zarfında, Mustafa Kemal Paşa ile bir kaç kere görüşmüş, Millî Mücadele'nin karakteri ve amacı hakkında İstanbul'a yazılar göndermiştir. Teğmen Villari'ye göre; “Mustafa Kemal Paşa, panislamist bir harekete sempati beslemiyordu. Amacı, tek bir ırka dayanan birleşik ve tek bir Türkiye meydana getirmektir.”¹⁰² Villari, 15 Kasımda Yüksek Komiserliğe gönderdiği raporda Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey hakkındaki görüşlerini anlatmıştır:

“Mustafa Kemal, Rauf Bey ve Millî Hareketin diğer liderleri, Sivas Kongresi'nde açıkladıkları Türkiye'nin toprak bütünlüğü tezlerinde ısrar ediyorlar. Kast ettikleri toprak bütünlüğü, mütarekenin imzalanmasından sonra işgal edilen toprakları kapsamaktadır. Mustafa Kemal, her türlü manda fikrini reddediyor. Büyük Güçlerin, özellikle İngiltere ve Fransa'nın Türkiye hakkındaki niyetleri konusunda karamsarlık gösteriyor. İngiliz ve Fransız birliklerinin mütarekeden sonra Antep, Maraş, Urfa ve Kilikya bölgesinde yaptıkları haksızlıklar onda kötü iz bırakmış. Mustafa Kemal, ‘İngilizleri sevmiyorum’ demişti. İngilizlerin, sömürgeleri altındaki Müslümanları kontrol altında tutmak ve bağımsızlıklarını önlemek için, halifeyi baskı altında tutarak, bütün Türkiye'de bir himaye kurmalarından korkuyor. Ona göre, Millî Harekete karşı olan İngilizler; Adapazarı, Bursa ve Konya bölgelerinde halkı, mücadelesi aleyhine kışkırtıyorlar. Mustafa Kemal'e göre İngilizler, Millî Mücadele'nin düşmanları olan Damat Ferid, Ali Kemal ve Dr. Frew ile İstanbul'da antitürk propaganda yaparak etki altına aldıkları padişahı Millî Mücadele aleyhine yönlendiriyorlar. İzmir konusunda Müttefiklerin, Yunanları desteklemeye devam ettiklerini ve işgalin daimi olmasına niyetli olduklarına inanıyor. İtalya hakkında çok

100 ASDMAE-AP, 1919-1930, Bu. 1641-7733.

101 ASDMAE-AP, 1919-1930, Bu. 1641-7733.

102 Luigi Villari, “Da Mustafa Kemal a Kemal Atatürk”, *Nuova Antologia*, Anno: 73, Fas. 1601 (1 Dicembre 1938), s. 332.

samimi duygular ifade etti ve dostluğumuzu takdir ettiğini ve değerini bildiğini söyledi. Ancak, Anadolu'daki işgallerimizden endişe ediyor."¹⁰³

İtalyanlar, Heyet-i Temsiliye, Sivas'tan ayrıldıktan sonra da Millî Mücadele hareketini izlemeye devam etmişlerdir. İtalyanların en çok ilgilendiği konu, meclisin yeniden açılacak olmasıdır. Konu hakkında Yüksek Komiser Maissa, Dışişleri Bakanlığı'na ve Paris'teki temsilciliklerine 19 Aralık'ta gönderdiği telgrafta "Mustafa Kemal'in amacının, yeni milletvekillerini İstanbul dışında Anadolu'nun herhangi bir kentinde toplamak" olduğunu yazmıştır. Müttefiklerin kontrolünde olduğu için meclisin yeterince serbest çalışamayacağından ve milletvekillerine karşı şiddet kullanılmasından çekindiği için Anadolu'da bir yerde toplanmasını istediğini" iletmıştır. "Anadolu'daki şehirlerin bir kısmı Yunan işgalinde olduğu için toplanamayacağını" belirten Maissa, "diğer kentlerin de önemli şehircilik problemleriyle karşı karşıya olduğuna" dikkat çekmiştir. "En uygun yerler olan Sivas ve Ankara'nın da ordunun idaresi için zorluklar yarattığını"¹⁰⁴ ileri sürmüştür. Dışişleri Bakanlığı'ndan Paris'teki heyete, Londra ve Atina'daki temsilciliklerine ve Rodos'taki Komutanlığa 31 Aralık 1919'da gönderilen "Türkiye'nin durumu" başlıklı raporda Mustafa Kemal Paşa'nın İngiliz ve Fransızlara düşman olduğu yazılmıştır. "Bize karşı sempatisi de yeterince soğuk. Anadolu'yu boşaltana kadar bize dostluğundan dem vuruyor"¹⁰⁵ görüşü dile getirilmiştir.

Sonuç

Tarih boyunca, başka coğrafyaların ve halkların hakkında karar verme yetkisini kendinde gören devletler olmuştur. Bunu, inandırıcı olmasa da, o dönemin değerleriyle izah etmeye çalıştıkları görülmektedir. Genellikle güçlü imparatorluklar tarafından izlenen bu buyurgan siyaset, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ittifaklar halinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Coğrafyaları ve halkları dizayn etme anlayışının en çelişik ve inkârcı siyasetinin I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında izlendiğini düşünüyoruz. Self determinasyon, hak, hukuk, eşitlik gibi kavramların arkasına gizlenenler, kendi menfaatleri uğruna bu değerleri kullanmaktan, istismar etmekten çekinmemişlerdir. Savaşın galipleri olarak İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İtalya, Avrupa ve Yakın Doğu'yu ve bizi daha çok ilgilendiren kısmıyla Anadolu'yu kendilerince şekillendirmek istediler.

Bu açıdan bakıldığında, düvel-i muazzamanın hakkında verdiği haksız karara isyan eden Anadolu halkının mücadelesi her türlü araştırmayı hak ediyor. Bu mücadelenin bütün yönleriyle ortaya konulmasında Türk kaynakları kadar, başta adı geçen ülkelerin kaynakları olmak üzere, ilgili her ülkenin kaynaklarından faydalanmak gerekir. Dünya tarihinin bu

103 USSME, E3-16/2.

104 ASDMAE-AP, 1919-1930, Bu. 1643-7737.

105 USSME, E3-16/2.

en şanlı direnişinin aydınlatılması, anlaşılması ve gelecek nesillere aktarılmasında katkı sağlayacak her bilgi ve belgenin önemli olduğu gerçeğinden hareketle yeni araştırmalara ihtiyaç vardır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve Yakın Doğu'nun şekillendirilmesinde İtalya, galip bir devlet olmasına rağmen, müttefikleri kadar etkili değildir. Ancak, böyle olmakla birlikte, İtalya'nın İstiklal Savaşı açısından müttefiklerinden farklı bazı özellikleri dikkat çekmektedir. İtalya, sebepleri çok önemli olmaksızın, Yunanların Anadolu'ya çıkarılmalarına baştan beri itiraz etmiştir. İtirazlarına rağmen İzmir'den başlayıp üç koldan Anadolu içlerine ilerleyen Yunan askerlerinin yaptığı mezalim, aynı zamanda kendi işgal sahalarına sınır bölgede cereyan ettiği için İtalyanları, olayları daha yakından takip etmeye ve kayıt altına almaya sevk etmiştir. Yunanların Anadolu'daki her başarısızlığı ve yaptıkları her kötülük, İtalyanların itirazlarında haklı oldukları fikrini pekiştirmiştir. İtalyanlar, Yunanların her hareketini izlerken, işgal ettikleri yerlerde halkın tavrını, Yunan işgaline karşı başlatılan silahlı mücadeleyi ve bu mücadelenin seyrini de yakından takip etme gereği duydular. İtalyanlar açısından Yunanların başarısızlıklarını dilemek demek, karşısındaki gücün, yani Türklerin başarılı olmalarını dilemek anlamına geliyordu ki, bunu ifade etmekten çekinmemişlerdir. Ancak bu noktada İtalyanlar açısından şöyle bir açmaz söz konusudur: Anadolu hareketinin başarılı olması, aynı zamanda İtalyanların beklentilerinin de sona ermesi demektir. Bu durumda Londra Antlaşması'nın ve Üçlü Antlaşma'nın hiçbir kıymetinin kalmaması demektir. Dolayısıyla İtalyanlar Türk İstiklal Savaşı'nı duygularıyla mantıkları arasında sıkışmış olarak izlemişlerdir¹⁰⁶.

Ana hatlarını çizdiğimiz bu tabloda İtalyan kamuoyunun Türk İstiklal Savaşı'nı yakından takip ettiğini çok kolaylıkla söyleyebiliriz. Burada İtalyan kamuoyundan, Anadolu'daki askerî ve sivil makamlarıyla İtalya'daki resmi makamları ve basını kast ettiğimizi ifade etmeliyiz. Her iki kesimin temsilcilerinin Millî Mücadele hakkında yaptığı değerlendirme ve yorumlarda paralellik görülmektedir. Şu kadarı var ki, Anadolu'daki İtalyan makamları doğal olarak savaşı daha yakından takip edip fikirlerini ilgili birimlerle paylaşmışlardır. Bu noktada şöyle bir farktan söz etmemiz gerekir: Anadolu'dan Roma'ya gönderilen belgeler askerî ve sivil makamların kendi kaynaklarından elde ettikleri bilgilerden oluşurken, İtalyan basını, kendi kaynaklarının yanı sıra Avrupa gazetelerinin haberlerinden de faydalanmıştır. Bir genelleme hatasına düşmeden, İtalyan basınına incelemenin, dolaylı olarak bazı Avrupa gazetelerini de incelemek anlamına geleceğini ekleyebiliriz. Bununla birlikte İtalyan kaynaklarında da abartı ve gerçeği yansıtmayan haber ve sayılarla da karşılaşmaktadır. Hata payını azaltmak için bu kaynakların da diğer bilgi ve belgelerle karşılaştırarak kullanılması gereklidir. Anadolu'da başlayan bağımsızlık mücadelesini hazırlayan gelişmeler, amacı ve

106 Millî Mücadele dönemindeki Türk-İtalyan ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mevlüt Çelebi, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2002.

önder kadrosu hakkında gerçekçi tespitler yapılmıştır. Ancak bazı isimler ve sayılar hakkında doğru olmayan haberlere de rastlanmaktadır.

Tahmin edileceği gibi İtalyan kaynaklarının Türkiye'deki gelişmeleri haber yapmasında İzmir'in işgali dönüm noktası olmuştur. Bunda, İzmir'in gizli antlaşmalarla İtalya'ya vaat edilmiş olmasına rağmen Yunanistan'a verilmiş olmasının getirdiği duygusal bir ilginin olduğunu kabul edebiliriz. Ancak, diğer yönüyle, Yunan birliklerinin işgal ettiği yerlerde, özellikle sivil halka karşı uyguladığı şiddet ve mezalim öylesine bir aşamaya geldi ki, onları Anadolu'ya gönderenler de sessiz kalamadılar. Dolayısıyla İzmir'in işgali sonraki süreç, bütün Avrupa gibi İtalyan kamuoyunun da dikkatlerini buraya toplamasına yol açtı. İtalyan kaynakları, Anadolu'daki direniş hareketinin İzmir'in işgaline bir tepki olduğu konusunda fikir birliğindedir.

İtalyan kaynaklarının isabetle tespit ettikleri bunlardan ibaret değildir. Türklerin direnişinin sadece Yunan işgaline karşı olmayıp, Anadolu'da işgalci olarak bulunan bütün ülkelere karşı olduğu bu isabetli tespitlerden birisidir¹⁰⁷. Türklerle ilişkilerinin iyi olmasına güvenerek kendilerine ayrı bir yer açmakla birlikte, Anadolu'da yaşanan sorunların kaynağının Paris Barış Konferansı ve İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanlış siyaset ve tercihlerinin sonucu olduğunda da İtalyan kamuoyu fikir birliğindedir. İtalyan kaynakları, Anadolu'da ortaya çıkan direniş hareketinin İstanbul hükümetinin rızasında ortaya çıkmış bir "isyan" hareketi olduğunun altını da çizmişlerdir. Kaynaklar bakımından bu "isyan"ın liderinin kimliği konusunda da hiç şüphe yoktur: Mustafa Kemal Paşa.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşivler Kaynakları

Archivio Centrale dello Stato (ACS).

107 *Il Tempo* gazetesi, istisnai bir haber yaparak, birkaç yüz bin kişinin mücadele ettiği Türk milliyetçi hareketinin, doğrudan Müttefiklere karşı olmadığını yazdı. *Il Tempo*, 12 Dicembre 1919. Oysa bu haberden kısa bir süre önce Albay Vitale'den Başkomutanlığa gönderilen 20 Kasım 1919 tarihli yazıya göre, Mustafa Kemal Paşa, yabancı müdahalelerine karşı Adana halkını direnişe davet eden bir bildiri yayınladı. İtalyan subay, halkın bu daveti coşkuyla karşıladığı yorumunda bulunuyor. *ACS-PCM, Guerra Europea 1919, 457-Bu.214-19-29-17*.

Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri (ASDMAE).

Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (USSME).

Sürelî Yayınlar

Corriere d'Italia

Corriere della Sera

Il Messaggero

Il Tempo

L'Epoca

L'Idea Nazionale

La Tribuna

Kıtap ve Makaleler

Acar, Derya Genç, "Refet Paşa (Bele) (1881-1963)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refet-pasa-bele-1881-1963/> (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Alberti, G. M., "Entusiasmi... Comandati per Smirne", *L'Idea Nazionale*, 4 Luglio 1919.

Baldi, Arturo, "La 'Questione Turca", *L'Idea Nazionale*, 15 Novembre 1919.

_____, "La 'Roulette' sulle Rive del Bosforo", *L'Idea Nazionale*, 2 Novembre 1919.

Baykal, Bekir Sıtkı, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, TTK Yayını, Ankara 1974.

Çelebi, Mevlüt, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2002.

Grassi, Fabio L., *L'Italia e la questione turca (1919-1923)*, Opinione pubblica e politica estera, ed. Silvio Zamorani, Torino 1996.

Halıcı, Şaduman, "Damat Ferit'in Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in Millî Mücadele ve Sürgün Yılları", *Atatürk Dergisi*, VIII/2 (2019), s. 117-159.

La Valle, Renato, "La Politica Elettorale di Wilson. Da Fiume a Costantinopoli. La Turchia Insorge", *Il Giornale d'Italia*, 25 Settembre 1919.

Pace, Biagio, "Per la nostra posizione in Asia Minore", *Rivista Coloniale*, XV (Febbraio 1920), s. 68-75

Taş, Necati Fahri, "Nurettin Paşa (Sakallı) (1873-1932)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nurettin-pasa-sakalli-1873-1932/> (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Türk İstiklal Harbi, II/1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994; II/2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999.

Villari, Luigi, "Da Mustafa Kemal a Kemal Atatürk", *Nuova Antologia*, Annol: 73, Fas. 1601 (1 Dicembre 1938), s. 326-334.

Zarian, Costante, "Il Grave Moto Insurrezionale Ottomano in Asia Minore", *Il Messaggero*, 3 Ottobre 1919.

_____, "Situazione Minacciosa in Turchia. La Gravità del Movimento di Ribellione in Anatolia", *Il Messaggero*, 10 Ottobre 1919.

